

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Katedra bohemistiky

RADKA NÁVAROVÁ
Bakalářské studium české filologie
3. ročník

***Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace
v Táboře***

Regionally Marked Elements in the Speech of the Young Generation in Tábor

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Jodas

Olomouc 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala sama, pouze s pomocí níže uvedené literatury.

V Olomouci dne 25.3.2008

podpis

Děkuji doc. PhDr. Josefu Jodasovi za odborné vedení bakalářské diplomové práce a všem respondentům za ochotu při vyplňování dotazníků.

OBSAH

1. ÚVOD	6
1.1 Výzkumný záměr	6
1.2 Zkoumaná lokalita	7
1.3 Dotazníky	7
1.4 Nahrávky	8
1.5 Respondenti	8
2. HLÁSKOSLOVNÉ NÁŘEČNÍ ZNAKY MLUVY MLADÉ GENERACE V TÁBOŘE	10
2.1 Krátkost kmenových samohlásek v infinitivech (např. <i>pect, nest, zamest</i>)	10
2.2 Zachování nediftongizovaného <i>-í-</i> po <i>c, s, z</i>	11
2.3 Změny souhlásky <i>-v-</i> ve spojení <i>ovi/avi</i>	13
3. TVAROSLOVNÉ NÁŘEČNÍ ZNAKY MLUVY MLADÉ GENERACE V TÁBOŘE	16
3.1 Podstatná jména	16
3.1.1 Kvantita v nominativu plurálu životných maskulin	16
3.2 Přídavná jména	17
3.2.1 Ustrnulé tvary přivlastňovacích adjektiv	17
3.2.2 Skloňování tvrdých ženských adjektiv a zájmen (v dativu a lokálu)	21
3.2.3 Skloňování tvrdých adjektiv mužského a středního rodu (v genitivu, dativu a lokálu)	23
3.3 Zájmena	25
3.3.1 Vyrovnání koncovky 6. p. sg. muž. a stř. rodu měkkého skloňování se skloňováním tvrdým	25
3.3.2 Nestažené tvary přivlastňovacích zájmen	27
3.3.3 Interference některých tvarů osobních zájmen <i>já</i> a <i>ty</i>	32
3.3.4 Interference tvarů <i>mně</i> a <i>mi</i> v nedůrazovém postavení	33
3.4 Číslovky	34
3.4.1 Kvantita v některých tvarech číslovek	34
3.5 Slovesa	36
3.5.1 Sloveso <i>být</i> v 2. os. singuláru indikativu přítomnosti	36
3.5.2 2. os. sg. pomocného slovesa <i>být</i> u minulého času	37

3.5.3 Osobní morfém ve spojení se slovesem <i>být</i> u minulého času	39
3.5.4 Imperativ sloves 4. třídy singuláru i plurálu	40
3.5.5 Zakončení sloves 3. os. pl. ind. prez.	43
3.5.6 Kategorie výsledného stavu	45
3.6 Příslovce	46
3.6.1 Komparativ příslovcí	46
4. SPECIFIKA SLOVNÍ ZÁSoby V MLUVĚ	
MLADÉ GENERACE V TÁBOŘE	49
4.1 Substantiva	49
4.2 Adjektiva	59
4.3 Slovesa	60
5. ZÁVĚR	65
6. ANOTACE	67
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
8. PŘÍLOHY	70
8.1 Dotazník	71
8.2 Ukázky z přepisu nahrávek	76
8.3 Mapy	81

1. Ú V O D

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na výzkum mluvy mladé generace na Táborsku. Pro tento výzkum jsem jako hlavní metodu zvolila metodu písemného vyplňování dotazníků a zaznamenávání spontánního rozhovoru na diktafon pouze jako metodu doplňkovou. Výzkum oběma metodami byl proveden v listopadu roku 2007.

K vytváření dotazníků jsem využila hlavně *Český jazykový atlas*, IV. díl především pro část morfologickou a V. díl pro část hláskoslovnou, pro tyto jazykové roviny mi dále posloužila monografie Jaroslava Voráče *Česká nářečí jihozápadní* (I. a II. díl).

Pro vytváření lexikální části dotazníku jsem čerpala jednak z *Českého jazykového atlasu I. a II. dílu*, jednak nářečního slovníčku povídkové sbírky Marie Krškové *Dobráci, filuti, meláci*. Některé výrazy jsem zařadila na základě vlastního, případně rodinného jazykového úzu.

Další podklady k lexikální části jsem se snažila vyhledat v tábořském archivu, a to konkrétně v pozůstalosti Marie Prunerové, etnoložky a tábořské rodačky. Nejvhodnější z veškerého materiálu se mi zdála být jednoaktová dramata Karla Prunera, pojatá jako obrázky z každodenního tábořského života, a tudíž napodobující autentickou mluvu v Táboře ve 30. letech 20. století. V těchto dramatech se mi sice nepodařilo nalézt žádné specifické lexikální výrazy, zato se tam důsledně objevují některé jevy tvaroslovné.

1.1 Výzkumný záměr

Mým cílem bylo ze synchronního hlediska popsat nářeční prvky objevující se v mluvě mladé generace v Táboře, k tomuto popisu jsem využila dotazníkový zprostředkovaný postup. V dotazníku jsem se snažila obsáhnout hlavní hláskoslovné, tvaroslovné a lexikální jevy typické pro jihozápadočeskou nářeční podskupinu.¹ Ze získaných odpovědí z dotazníků jsem statisticky vyhodnotila výskyt daných jevů u mladé generace v Táboře. Okrajově se v dotazníku objevují také jevy, jejichž izoglosa zasahuje z větší části do oblasti, kterou *Český jazykový atlas* určuje už jako středočeskou nářeční podskupinu, zařazení takových prvků však vyplývá z polohy zkoumané oblasti (viz níže). Na základě tabelárně zpracovaných výsledků jsem

¹ Nářečí v Čechách obecně rozdělujeme na 3 hlavní podskupiny a to: severovýchodočeskou, středočeskou a jihozápadočeskou.

posoudila, které regionální prvky v mluvě mladé generace přetrvávají a které jsou naopak zanikající. Výsledky svého výzkumu jsem měla možnost porovnat s diplomovými pracemi Evy Březinové, která zkoumala oblast Horažďovicka a Pavlína Hütterové, která se zabývala oblastí Třeboňska, dále potom s pracemi Aleny Jaklové a Marie Janečkové.

1.2 Zkoumaná lokalita

Pro oblast výzkumu jsem zvolila své rodné město, ve kterém žiji více než 20 let. Tábor je s 37 000 tisíci obyvateli druhým největším městem Jihočeského kraje,² nachází se 40 kilometrů jižně od Benešova a 60 kilometrů severně od Českých Budějovic. Podle administrativního členění leží Tábor jen asi 15 kilometrů jižně od severní hranice Jihočeského kraje, ke kterému přiléhá kraj Středočeský (viz Přílohy 8.3). Podle *Českého jazykového atlasu* se i nářečně nachází v severní části oblasti, kterou označujeme jako jihozápadočeskou nářeční podskupinu a která sousedí se středočeskou nářeční podskupinou.

Tábor a jeho okolí tvoří centrum národopisné oblasti Kozácko. Jedná se o kopcovitý a neúrodný kraj, jehož obyvatelé chovali hovězí dobytek a hlavně kozy. Od toho je také odvozen samotný název oblasti vzniklý z posměšného pojmenování, které zdejšími obyvatelům dávali jejich bohatší sousedé z Blat.³

1.3 Dotazníky

Jak již bylo výše zmíněno, za základní výzkumnou metodu jsem zvolila metodu dotazníků. Dotazník jsem sestavila tak, aby byl co nejjednodušší a nejsrozumitelnější, tzn. tak, aby respondenti pouze vybírali z nabízených odpovědí. Zároveň jsem však respondentům ponechala možnost do dotazníku doplnit vlastní výraz, pokud měli pocit, že ani jedna z uvedených možností není tou, kterou užívají.

Při výběru konkrétních jevů a otázek jsem využívala již uvedenou literaturu o jihozápadočeském nářečí a v lexikální části byl využit rovněž již výše zmíněný nářeční slovníček a vlastní úzus. Zároveň jsem přihlédla k otázkám v dotazníku v diplomových pracích Evy Březinové a Pavlína Hütterové, abych měla možnost konfrontace výsledků.

První část dotazníku byla věnována osobním údajům respondentů - jméno a

² Horejsková, L., Růžička, R.: *Vítejte na Táborsku*. Tábor 2006, s. 7.

³ Krejča, F.: *Etnografický obraz jihočeského regionu*. In: *Genius loci českého jihozápadu*, Plzeň 2006, s. 37.

příjmení, věk, místo bydliště (viz Přílohy 8.1), ukázalo se však, že by některým žákům a studentům mohlo být nepříjemné označit dotazník svým jménem, proto jsem některé údaje ponechala jako nepovinné.

Následující část byla rozdělena do 18 úkolů, v nich měl respondent zakroužkovat preferovanou možnost, někde mu byly nabídnuty pouze dané tvary, jinde byly uvedeny neúplné věty, přičemž respondent měl s pomocí nabídnutých variant danou větu dotvořit. Věty jsem se snažila vybírat tak, aby maximálně evokovaly běžný hovor. V lexikální části jsem se zajímala nejen o aktivní úzus, ale i o pasivní znalost některých jednotek. Tuto pasivní znalost mohl respondent vyjádřit pomocí podtrhnutí daného výrazu.

Domnívala jsem se, že většina respondentů nebude některé lexikální výrazy vůbec znát, proto jsem uvedla stručné vysvětlení daného výrazu a dala jim na výběr z možností – a) používám, b) znám, ale nepoužívám, c) neznám (viz Přílohy 8.1).

1.4 Nahrávky

Metoda nahrávek byla použita pouze jako metoda doplňková. Na diktafon jsem zaznamenala celkem asi 1 hodinu a 25 minut spontánních rozhovorů, jednalo se o tři mluvčí, konkrétně jednu ženu ve věku 23 let a dva muže ve věku 24 let, všichni pocházejí z Tábora a žijí v Táboře, jeden z těchto mluvčích rovněž vyplnil písemný dotazník (v ukázce přepisů má označení M2). Zajímalo mě, vyskytne-li se na nahrávce varianta nebo slovo, které jsem zkoumala v dotazníku, bude-li mluvčími užita nářeční podoba nebo podoba jiná, tj. spisovná nebo s větší pravděpodobností varianta obecně česká. Pro ilustraci uvádím v přílohách přepis vybraných částí z nahrávek. Jedná se o rozhovor skutečně zcela spontánní a velmi neformální, kdy mluvčí neměli poněti o tom, že jsou nahráváni, i proto se v rozhovorech často vyskytují velmi vulgární výrazy. V případě, že se mi skutečně podařilo zachytit jev, který jsem zkoumala i v dotazníku, zmíním se o tom v části práce zabývající se daným jevem.

1.5 Respondenti

Dotazník vyplnilo 139 respondentů, dva dotazníky jsem však vyřadila, v jednom případě ho vyplnil Ukrajinec žijící v Táboře teprve dva roky a v druhém žák, který se před rokem přistěhoval z Kladna. To znamená, že pro své statistické výpočty vycházím z celkového počtu 137 respondentů. Výzkum byl proveden na různých typech středních

škol a na jedné škole základní, což zajišťovalo větší diverzitu zkoumaného vzorku. Z počtu 137 tedy dotazník vyplnilo 26 žáků sedmé třídy (nar. 1995) 1. Základní školy v Táboře, 24 studentů třetího ročníku (nar. 1990) a 27 studentů druhého ročníku (nar. 1991) táborského Gymnázia Pierra de Coubertina, dále dotazník vyplnili studenti Střední průmyslové školy strojní a stavební Tábor, a to: 20 učňů 1. ročníku učebního oboru truhlář (nar. 1992), 25 studentů 1. ročníku nástavbového studia v oboru dřevař (nar. 1989) a 14 studentů 2. ročníku nástavbového studia v oboru dřevař (nar. 1988). Jeden dotazník vyplnil mluvčí, jehož rozhovor je zachycen na nahrávce (nar. 1983).

Podle místa bydliště jsem respondenty rozdělila jednak na ty, kteří pocházejí přímo z Tábora, těch bylo 68, a na ty, kteří pocházejí z okolních vesnic, jejich počet dosáhl čísla 69. Protože však byla venkovská oblast příliš rozsáhlá a zasahovala nejen do oblasti Táborska, rozhodla jsem se rozdělit respondenty pocházející z vesnice ještě do tří skupin: Benešovsko, Českobudějovicko a Táborsko. Nejrozsáhlejší skupinu samozřejmě tvořili respondenti žijící ve vesnicích na Táborsku, jichž bylo 43, dále pak 21 respondentů z Českobudějovicka a 5 respondentů z Benešovska (tato oblast už podle *Českého jazykového atlasu* spadá do nářeční podskupiny středočeské).

2. HLÁSKOSLOVNÉ NÁŘEČNÍ ZNAKY MLUVY MLÁDÉ GENERACE V TÁBOŘE

2.1 Krátkost kmenových samohlásek v infinitivech (např. *pect, nest, zamest*)

Jedním z typických hláskoslovných nářečních jevů je krátkost kmenových samohlásek v infinitivech typu *nest, pect*, apod. Zatímco tato krátkost je původní, ve spisovném jazyce nebo v jiných nářečích dochází k analogickému dloužení, případně k úženi *níst, píct* apod. Takovéto tvary se vyskytují i na Benešovsku, kde se však mohou nacházet i tvary *nejst, pejct*.⁴

tab.1a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Péct, nést, zamést	0	0	18	85	38	89
Pect, nest, zamest*	4	80	2	10	4	9
Píct, níst, zamíst	1	20	1	5	1	2

tab.1b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Péct, nést, zamést	56	81	55	81	111	81
Pect, nest, zamest*	10	14	8	12	18	13
Píct, níst, zamíst	3	4	5	7	8	6

*Pouze jeden respondent zakroužkoval rozdílně – *pect, nest*, ale *zamést*. Byl to student z oblasti Táborska. Do statistiky ho uvádím, jako kdyby zakroužkoval všechny varianty krátké, jinak se všichni rozhodli pro stejný typ u všech tří sloves.

Do dotazníku jsem zvolila infinitivy *pect, nest a zamest*, jak na vesnicích, tak ve městě převažovala spisovná podoba (vesnice 81 %, město 81 %), což je rozdílný výsledek, než ke kterému došly ve svých pracích Eva Březinová⁵ a Pavlína Hütterová,⁶ protože v jejich výzkumech byl podíl užívání tvarů s krátkostí na vesnici vyšší než ve městě. Podle výsledků svého výzkumu mohu tedy konstatovat, že krátkost kmenové samohlásky v infinitivech typu *pect, nest* zaniká, a to jak u vesnické, tak u městské mládeže. Nedomnívám se, že by tento rozdíl mohl být způsoben odlišnostmi v daných

⁴ Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 32.

⁵ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 35.

⁶ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 22.

lokalitách, protože se ukázalo, že jev zaniká i u vesnické mládeže z Českobudějovicka, což je oblast jen nemálo vzdálena od Třeboně (oblast výzkumu Pavlína Hütterové).

Zajímavá je ovšem oblast Benešovska, kde se mohou vyskytovat i tvary *nejst*, *vejst*, takováto varianta v dotazníku nebyla nabídnuta a nikdo pocházející z této oblasti ji nedoplnil, 4 respondenti však zakroužkovali krátké podoby infinitivů a jeden podobu úženou. Na Benešovsku tedy převládá podoba s krátkou kmenovou samohláskou.

Tento typ infinitivu se vyskytl i v nahrávce (nahrávka č.1), konkrétně to byl lexém *vézt*, mluvčí M2 použil podobu s dlouhou samohláskou a stejně tak v dotazníku zakroužkoval, že užívá *péct*, *nést*, *zamést*.

2.2 Zachování nediftongizovaného *-í-* po *c*, *s*, *z*

Ve většině českých nářečí došlo k diftongizaci *y* v *-ej-* po *c*, *z*, *s*. V jihozápadočeské oblasti však zůstává zachované původní *í* nebo *í* vzniklé přehláskou z *ú*.⁷

tab.2a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Cítit	1	20	9	43	20	47
Cejtit	4	80	12	57	23	53
Lesík	5	100	21	100	41	95
Lesejk	0	0	0	0	2	5
Nožík	5	100	21	100	39	91
Nožejk	0	0	0	0	4	9
Cícha	0	0	13	62	25	58
Cejcha	5	100	8	38	18	42
Sítko	4	80	20	95	32	74
Sejtko	1	20	1	5	11	26

⁷ Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 25.

tab.2b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Cítit	30	43	30	44	60	44
Cejtit	39	57	38	56	77	56
Lesík	67	97	67	99	134	98
Lesejk	2	3	1	1	3	2
Nožik	65	94	67	99	132	96
Nožejk	4	6	1	1	5	4
Cícha	38	55	37	54	75	55
Cejcha	31	45	31	46	62	45
Sítko	56	81	59	87	115	84
Sejtko	13	19	9	13	22	16

Tento jev jsem se snažila doložit na základě vybraných lexémů *cítit*, *lesík*, *nožik*, *cícha* a *sítko*. U dvou z těchto lexémů se začíná prosazovat diftongizované *-ej-*, a to ve slově *cejtit* (56 %) a *cejcha* (45 %). Ke slovu *cícha* 3 respondenti připsali, že dané slovo neznají, ale zakroužkovali spisovnou variantu. Slovo *sítko* zařadily do svého dotazníku i Eva Březinová a Pavlína Hütterová, v jejich i v mém materiálu překročila nediftongizovaná podoba 80 %. Označily ho za lexém nejčastěji užívaný se zachovaným *-í-*.⁸ V mém výzkumu se však podle procentuálního zastoupení v nediftongizované podobě ještě častěji než *sítko* objevují lexémy *lesík* (98 %) a *nožik* (96 %).

Pouze mírnou převahu podob s *-í-* zaznamenala i Marie Janečková (55,2 % : 48 %),⁹ takovýto stav by náležel v mém výzkumu lexémům *cítit* a *cícha*. Podíl nediftongizovaných podob po sykavkách je však výrazně vyšší, což odporuje tvrzení Jaroslava Voráče, že po sykavkách už převládá *-ej-* téměř na celém jihozápadě Čech, kromě okrajových oblastí.¹⁰ Eva Březinová a Pavlína Hütterová připisují vysoký podíl užití nediftongizovaného *-í-* školnímu prostředí, já se však domnívám, že tento výsledek ukazuje skutečný stav tohoto jevu, a to za prvé z toho důvodu, že se jedná už o třetí výzkum dokládající takový stav, a za druhé, není logické, aby se v jednom cvičení u dvou lexémů respondenti školním prostředím ovlivnit nenechali (*cejcha*, *cejtit*), zatímco u ostatních lexémů by zvolili spisovnou variantu.

⁸ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 24.

⁹ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 195.

¹⁰ Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 25.

2.3 Změny souhlásky -v- ve spojení ovi/avi

V jihozápadních nářečích se buď zachovává, mění nebo mizí souhláska -v- ve slabice -vi- po samohláskách, např. spisovné *lavice*, *polovice*, *kovářovic* se mění na *lajce*, *polojce*, *kovářojc* apod.¹¹ Tento jev můžeme pozorovat u toponym (*Bud'ojce*, *Budějouce*) dále také u jmen rodinných (*Novákouc*, *Novákojc*). Oba typy mají podle Voráče stejnou hranici, která je pevná a přesahuje ji pouze šířící se nářeční podoba *Budějce* (viz Přílohy 8.3).¹²

Izoglosa tohoto jevu je ovšem desítky kilometrů vzdálena od oblasti Táborska, proto jsem do dotazníku zařadila nominativ místního jména *Budějovice*, abych si ověřila, zda je tvar *Budějce* skutečně rozšířenější, než napovídá izoglosa této změny, dále jsem vybrala nominativ místního jména *Černovice*, právě pro ověření již zmíněné pevné hranice.

Stejně tak u rodinných jmen jsem neočekávala vysoký podíl regionálně zabarvených podob, proto jsem do dotazníku zařadila pouze nominativ plurálu *Novákovi* jako vzorek.

tab.3a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Budějovice	2	40	2	10	5	12
Budějce	2	40	6	28	15	36
Budějky	1	20	13	62	23	53
Budějouce	0	0	0	0	0	0

tab.3b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Budějovice	9	13	14	21	23	17
Budějce	23	33	16	24	39	28
Budějky	37	54	37	54	74	54
Budějouce	0	0	1	1	1	1

V místním názvu *Budějovice* převažuje zkrácení *Budějky* (54 %), vyskytují se ale i případy *Budějce* (28 %), tzn. že tato ustálená nářeční podoba se skutečně šíří, ale nepatří k nejfrekventovanějším. Jeden respondent zakroužkoval možnost *Budějouce*, což poukazuje na naprosté vymizení této nářeční podoby. 21 respondentů pocházelo

¹¹ Voráč, J.: *Nářečí*. In: *Západočeská vlastivěda – Jazyk*. Plzeň 1992, s. 77.

¹² Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 52.

přímo z oblasti Českobudějovicka, ale výsledky u těchto respondentů se nijak výrazně nelišily od výsledků z ostatních oblastí.

Další toponymum, které jsem zařadila do dotazníku, byly *Černovice* (a možnosti *Černovice, Černojece, Černouce*), tento výraz nezpracovávám v tabulce, protože 100 % respondentů odpovědělo *Černovice*. Celkově lze tedy konstatovat, že na Táborsku nedochází ke změnám -v- před samohláskou ve spojení -ovi-.

Izoglosa tohoto jevu jak u místních, tak u rodinných jmen ohraničuje skoro stejné území, tudíž jsem očekávala na Táborsku u rodinných jmen velmi malé zastoupení nářečních podob a do výzkumu jsem zařadila pouze nominativ plurálu *Novákovi*.¹³

tab.4a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Novákovi	5	100	16	76	42	98
Nováků	0	0	4	19	0	0
Novákovic	0	0	1	5	1	2

tab.4b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Novákovi	63	91	67	99	130	95
Nováků	4	6	0	0	4	3
Novákovic	2	3	1	1	3	2

Rodinu označujeme spisovně tvarem *Novákovi* a dále skloňujeme. Ve středních Čechách se užívá nesklonného tvaru *Novákovic*, což je archaický genitiv od podstatných jmen rodových tvořených příponou -ovici (*Novákovici*). V jihozápadních Čechách se používá tentýž tvar, rovněž nesklonně, s různými hláskovými obměnami – *Novákojc, Novákouc*.¹⁴ V jižních Čechách se vyskytuje další typ ustrnulého nesklonného rodinného jména *Nováků* (především na Budějovicku a Třeboňsku).¹⁵

Dle mého předpokladu s 95 % má nejsilnější zastoupení podoba se spisovným zakončením *Novákovi*, jenom dva respondenti zvolili variantu *Novákovic*, v dotazníku byla uvedena ještě možnost *Novákojc*, která nebyla zastoupena ani v jedné z odpovědí. Čtyřikrát se vyskytl typ *Nováků*. Všichni 4 respondenti pocházeli z oblasti

¹³ Změny v zakončení rodinných jmen patří do tvaroslovné části, hláskové obměny jsou ale stejné jako u jmen místních, navíc je shodná i izoglosa těchto dvou jevů, proto uvádím tento jev v části hláskoslovné.

¹⁴ Voráč, J.: *Nářečí*. In: *Západočeská vlastivěda - Jazyk*. Plzeň 1992, s. 81.

¹⁵ Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 61.

Českobudějovicka, což odpovídá Voráčovu územnímu vymezení tohoto typu (viz výše). Podobné složení možností (*Novákovi, Nováků, Novákojc*) do svého výzkumu z Třebońska zařadila i Pavlína Hütterová, uvádí však, že tvar *Nováků* užilo 42 %, ¹⁶ tedy podstatně více než v mém materiálu (3 %), což znovu dokládá, že tato podoba se častěji vyskytuje na Třeboňsku a Českobudějovicku. Tvar *Novákojc* se v mém výzkumu neobjevil vůbec, stejně tak ve výzkumu Pavlíny Hütterové ukazují 2 % na zánik této podoby.

¹⁶ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 30.

3. TVAROSLOVNÉ NÁŘEČNÍ ZNAKY MLUVY MLADÉ GENERACE V TÁBOŘE

3.1 Podstatná jména

3.1.1 Kvantita v nominativu plurálu životných maskulin

Délka v nominativu plurálu maskulin typu *vlcí, vojáci* je způsobena proniknutím i-kmenové koncovky k o-kmenům (*vlcie, hadie*). Tento jev se výrazně vyskytuje především v západních Čechách, v jižních Čechách mají slova trojslabičná a víceslabičná koncovku krátkou, u slov dvojslabičných se však podle Voráče můžeme i tam setkat s koncovkou dlouhou.¹⁷

tab.5a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Kluci	5	100	18	86	40	93
Klucí	0	0	3	14	3	7
Sousedí	5	100	21	100	43	100
Sousedí	0	0	0	0	0	0
Leváci	5	100	21	100	43	100
Leváci	0	0	0	0	0	0

tab.5b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Kluci	63	91	64	94	127	93
Klucí	6	9	4	6	10	7
Sousedí	69	100	68	100	137	100
Sousedí	0	0	0	0	0	0
Leváci	69	100	68	100	137	100
Leváci	0	0	0	0	0	0

V dotazníku měli respondenti vybírat z nabídky mezi dlouhou a krátkou koncovkou u lexémů *kluci, sedláci, leváci*. Tabelařně jsem vyjádřila pouze první lexém, protože u lexémů *sedláci* a *leváci* vybrali respondenti pouze tvar s krátkou koncovkou, tzn. ve 100 % *leváci* a *sedláci*.

Marie Janečková uvádí, že nejmladší generace užívá lexikalizovanou podobu

¹⁷ Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955, s. 32.

kluci, které se téměř vyrovnává i neutrální tvar *kluci*.¹⁸

V mém výzkumu se ovšem tvar *kluci* objevil pouze v deseti případech, což ukazuje, že nejen trojslabičná slova mají v jižních Čechách krátkou koncovku, ale dnes už i ve dvojslabičných slovech krátká koncovka silně převažuje a dlouhá zaniká.

Tvary *sedláci/sedláci* sledovala na Třeboňsku i Pavlína Hütterová, tam zaznamenala u mladé generace pouze jednu odpověď preferující dlouhou koncovku,¹⁹ a na Horažďovicku Eva Březinová, která uvádí, že 10 % respondentů se rozhodlo pro tvar *sedláci*,²⁰ příčinou pro toto vyšší procento než ve výzkumech v jižních Čechách může být to, že tento prvek je charakterističtější pro západní Čechy.

3.2 Přídavná jména

3.2.1 Ustrnulé tvary přivlastňovacích adjektiv

Mezi regionálně příznakové prvky patří také užívání jednotného zakončení na *-ovo*. Ve všech pádech a pro substantiva všech rodů, v singuláru i v plurálu se užívá typ *Milanovo*. Ženská přivlastňovací adjektiva mají v jižních Čechách svou ustrnulou podobu končící na *-ino/-íno* (*maminčino*).

Mužská adjektiva ve spojení se substantivem ženského rodu v nominativu

tab.6a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Milanova knížka	4	80	10	48	22	51
Milana knížka	1	20	3	14	12	28
Milanovo knížka	0	0	8	38	5	12
Milanovo i Milana knížka	0	0	0	0	1	2
Milana i Milanova knížka	0	0	0	0	3	7

¹⁸ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 195.

¹⁹ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 20.

²⁰ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 24.

tab.6b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Milanova knížka	36	52	43	64	79	57
Milana knížka	16	23	11	16	27	20
Milanovo knížka	13	20	11	16	24	18
Milanovo i Milana knížka	1	1	1	1	2	1
Milana i Milanova knížka	3	4	2	3	5	4

Mužská adjektiva ve spojení se substantivem mužského rodu v nominativu

tab.7a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Milanův sešit	5	100	13	62	31	72
Milana sešit	0	0	3	14	6	14
Milanovo sešit	0	0	5	24	4	9
Milanovo i Milanův sešit	0	0	0	0	0	0
Milanův i Milana sešit	0	0	0	0	2	5

tab.7b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Milanův sešit	49	71	51	75	100	74
Milana sešit	9	13	7	10	16	12
Milanovo sešit	9	13	8	12	17	12
Milanovo i Milanův sešit	0	0	2	3	2	1
Milanův i Milana sešit	2	3	0	0	2	1

Mužská adjektiva ve spojení se substantivem v plurálu

tab.8a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Milanovy tužky	5	100	8	38	19	44
Milana tužky	0	0	4	19	14	33
Milanovo tužky	0	0	9	43	7	16
Milanovy i Milana tužky	0	0	0	0	3	7
Milanovo i Milana tužky	0	0	0	0	0	0

tab.8b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Milanovy tužky	32	46	39	57	71	52
Milana tužky	18	26	11	16	29	21
Milanovo tužky	16	23	15	22	31	23
Milanovy i Milana tužky	3	4	1	1	4	3
Milanovo i Milana tužky	0	0	2	3	2	1

V nominativu ve spojení s femininem, maskulinem i se substantivem v plurálu zvolilo nejvíce respondentů spisovnou variantu (*Milanova* – 57 %, *Milanův* – 74 %, *Milanovy* – 52 %). Genitivní tvar substantiva (*Milana*) a ustrnulá adjektivní podoba (*Milanovo*) dosáhly u každého typu přibližně stejného procentuálního zastoupení, nikdy však nepřekročily 25 %, což svědčí o zánikovosti tohoto prvku. Naproti tomu Alena Jaklová říká, že tento jev je „jeden z mála dialektismů, jež mládež v jižních Čechách ještě užívá“,²¹ podobně Marie Janečková dospěla ve svém výzkumu k závěru, že ustrnulý tvar *Milanovo* užívá nejmladší generace nejčastěji. Spojení *Milanovo/Milanův/Milana sešit* umístila do svého dotazníku i Eva Březinová, u ní získal ustrnulý tvar dokonce přes 90 %. Tomu, že na Táborsku tento jev nepatří k výrazným, odpovídá i jeho izoglosa (viz Přílohy 8.3), ta vymezuje území, které nezahrnuje oblast Táborska. Ještě vzdálenější je izoglosa od oblasti Benešovska, což potvrzuje nulový výskyt ustrnulého tvaru na tomto území.

²¹ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 22.

Abych zjistila frekvenci užití ustrnulého tvaru i v jiných pádech, nechala jsem respondenty doplnit přivlastňovací adjektivum v genitivu ve spojení s femininem (tab.9a, tab.9b).

tab.9a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Bráchovy knížky	4	80	6	29	26	60
Bráchy knížky	0	0	3	14	5	12
Bráchovo knížky	0	0	12	57	11	26
Bráchový knížky	1	20	0	0	1	2

tab.9b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Bráchovy knížky	36	52	36	52	72	53
Bráchy knížky	8	12	14	21	22	16
Bráchovo knížky	23	33	14	21	37	27
Bráchový knížky	2	3	4	6	6	4

I v tomto případě se nejvíce prosazuje spisovná varianta *Bráchovy knížky* (53 %), pro ustrnulý tvar se v tomto úkolu rozhodlo 37 respondentů (27 %), nikdo z nich nepocházel z Benešovska. Genitiv substantiva se objevil v 16 % a jen několik (6) odpovědí bylo ve prospěch tvaru podle složené deklinace *Bráchový knížky*.

Podle Jaklové, ač označuje ustrnulý tvar za mládeží užívaný dialektismus, stále více pronikají tvary podle složené deklinace,²² to se však nepotvrdilo ani v mém výzkumu, ani ve výzkumu Evy Březinové (3 %),²³ ani v práci Pavlíny Hütterové (11 %).²⁴

Do dotazníku jsem zařadila i doplňování ženských přivlastňovacích adjektiv, konkrétně *maminčinu/ maminky/ maminčinu buchtu*. Zde se ustrnulý tvar objevil pouze v jednom případě.

I podle výzkumu Marie Janečkové se vůbec nevyskytoval tvar na *-ino/-ino*.²⁵ Ke stejnému závěru došly ostatně i Eva Březinová²⁶ a Pavlína Hütterová.²⁷ Rozdíl vidím

²² Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 21.

²³ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 46.

²⁴ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 34.

²⁵ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 195.

²⁶ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 46.

²⁷ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 34.

však v tom, že na Táborsku ani u mužských přivlastňovacích adjektiv není postavení ustrnulého tvaru v mluvě mládeže významné.

3.2.2 Skloňování tvrdých ženských adjektiv a zájmen (v dativu a lokálu)

V jihozápadní nářeční oblasti se u přídavných jmen a zájmen zachovávají původní rozdíly mezi tvary genitivu, dativu a lokálu (*z tý druhý strany x na tej druhé straně*), proti tomu v ostatních nářečních oblastech v Čechách se zakončení v daných pádech sjednotilo (*z tý druhý strany, na tý druhé straně*).²⁸

V dotazníku měli respondenti doplňovat právě příznakové tvary (tj. ty, jejichž podoba se liší v dalších nářečních oblastech v Čechách), tzn. 3. a 6. pád ukazovacího zájmena ve spojení s adjektivem (*tý černý, v tej černej nebo v té černé*) a do následující věty měli vybrat pouze zájmeno (*tý, tej, té*) ve tvaru, jež užívají.

tab.10a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Té hodné slečně	1	20	3	14	7	16
Tý hodný slečně	3	60	14	67	26	60
Tej hodnej slečně	1	20	4	19	10	23

tab.10b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Té hodné slečně	11	16	13	19	24	18
Tý hodný slečně	43	62	43	63	86	62
Tej hodnej slečně	15	22	12	18	27	20

V dativu nářeční podobu užilo 20 % respondentů, převládala obecně česká varianta (62 %). Poměrně vysoké procento náleží spisovnému *té hodné slečně* (18 %), domnívám se, že k tomuto výsledku došlo nevhodnou volbou lexému, protože slovo *slečna* nemusí mít respondenti v povědomí jako patřící do běžného hovoru, případně se nechali ovlivnit školním prostředím.

Ve výzkumu Pavlína Hütterové dosáhla v dativu nářeční podoba 39 %²⁹ a podle Marie Janečkové silně v dativu převládá tvar se zakončením *-ej*, tj. 75 %.³⁰

²⁸ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 225.

²⁹ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 4.

³⁰ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 197.

tab.11a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Kvůli té hádce	0	0	2	10	5	12
Kvůli tý hádce	5	100	17	80	28	64
Kvůli tej hádce	0	0	2	10	8	19
Kvůli tý i tej hádce	0	0	0	0	2	5

tab.11b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Kvůli té hádce	7	10	8	12	15	11
Kvůli tý hádce	50	73	50	74	100	73
Kvůli tej hádce	10	14	9	13	19	14
Kvůli tý i tej hádce	2	3	1	1	3	2

I u samotných zájmen bez spojení s přídavným jménem jsou v dativu výsledky podobné jako v tab.10a a tab.10b. Tři respondenti zvolili odpověď *tý i tej*, i tyto odpovědi uvádím v tabulce. Podle mého názoru se i v tomto případě často vyskytla spisovná varianta. V této větě můžeme vyloučit působení nevhodně zvoleného lexému, respondenti hlásící se ke spisovné variantě se tedy zřejmě nechali ovlivnit školním prostředím.

tab.12a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
V té černé vestě	0	0	1	5	3	7
V tý černý vestě	3	60	16	76	23	53
V tej černej vestě	2	40	4	19	17	40

tab.12b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
V té černé vestě	4	6	3	4	7	5
V tý černý vestě	42	61	49	72	91	67
V tej černej vestě	23	33	16	24	39	28

V lokálu respondenti volili většinou obecně český tvar (66 %), nářeční tvar *v tej* se vyskytl v 39 případech (28 %) a pouze 5 % by užilo spisovnou variantu *v té černé*. O něco vyšší podíl získala v 6. pádě nářeční varianta ve výzkumu Pavlíny Hütterové (38 %).³¹

³¹ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 42.

Marie Janečková uvádí dokonce 57,4 % pro zakončení *-ej*.³²

Zakončení *-ej* v lokálu dvakrát vyslovil také jeden účastník hovoru (M2) na nahrávce, a to u adjektiva (*f klempířskej dílně*, nahrávka č.2) a u číslovky (*vi se vispíte klidně na jednej*, nahrávka č.1). Jinak se na nahrávce objevují obecně české tvary.

Ukázalo se, že ani tento prvek nepatří k nejvýraznějším, v lokálu i v dativu nejvíce odpovědi získala obecně česká varianta a v jiných výzkumech byl procentuální podíl nářeční podoby o 10 % a více vyšší než na Táborsku, což může souviset s tím, že Táborsko už se nejen polohou, ale i mluvou přibližuje středočeské oblasti.

3.2.3 Skloňování tvrdých adjektiv mužského a středního rodu

(v genitivu, dativu a lokálu)

Některé nářeční rozdíly u přídavných jmen vznikají vlivem jiných deklinací, hlavně deklinací zájmenou. Ve středních a jižních Čechách s centrem na Benešovsku má genitiv tvrdých adjektiv mužského a středního rodu podobu *stareho*, dativ má podobu *staremu* a lokál se vyskytuje ve tvaru *vo starom*, ve shodě s místní variantou měkkého skloňování rodových zájmen typu *našeho*, *našemu*, *vo našom*.³³

Tvar v lokálu typu *vo starom* je v mém nářečním povědomí, a proto abych si skutečně ověřila užívání tohoto typu, jsem do dotazníku vložila tři věty, které vyžadovaly doplnění zájmena v lokálu. Výše uvedené nářeční tvary ve druhém a třetím pádě z oblasti Táborska neznám, abych se přesvědčila o existenci tohoto jevu, zařadila jsem pro oba pády do dotazníku jednu neúplnou větu.

tab.13a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Bez dobrého	0	0	1	5	3	7
Bez dobreho	2	40	0	0	1	2
Bez dobrýho	3	60	20	95	39	91

tab.13b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Bez dobrého	4	6	2	3	6	4
Bez dobreho	3	4	0	0	3	2
Bez dobrýho	62	90	66	97	128	94

³² Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 197.

³³ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 168.

Skutečně tyto tvary patří na Táborsku mezi zaniklé, i když se několikrát v odpovědích objevily, zajímavé je, že ani jednou na Českobudějovicku, kam už svým rozsahem tento jev nezasahuje, zato se však tvar *dobreho* vyskytl na Benešovsku, tedy centru tohoto nářečního jevu. Jako nejfrekventovanější se ukázala varianta obecně česká s užením, tj. *dobryho*.

tab.14a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
K dobrému	0	0	3	14	3	7
K dobremu	1	20	0	0	0	0
K dobrýmu	4	80	18	86	40	93

tab.14b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
K dobrému	6	9	5	7	11	8
K dobremu	1	1	0	0	1	1
K dobrýmu	62	90	63	93	125	91

Stejně jako v genitivu jasně převažovala i v dativu obecně česká varianta (91 %), nářeční podoba *dobremu* byla zaznamenána pouze jednou a opět na Benešovsku. Na Táborsku se tedy jedná o prvek zaniklý.

tab.15a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Po dobrém obědě	0	0	9	43	8	19
Po dobrým obědě	4	80	12	57	31	72
Po dobrom obědě	1	20		0	4	9
V malém městě	1	20	9	43	9	21
V malým městě	4	80	12	57	31	72
V malom městě	0	0		0	3	7
V tak (v)ošklivém kině	0	0	9	43	8	18
V tak (v)ošklivým kině	3	60	12	57	30	70
V tak (v)ošklivom kině	2	40	0	0	5	12

tab.15b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Po dobrém obědě	17	25	10	15	27	20
Po dobrým obědě	47	68	56	82	103	75
Po dobrom obědě	5	7	2	3	7	5
V malém městě	19	28	10	15	29	21
V malým městě	47	68	52	76	99	72
V malom městě	3	4	6	9	9	7
V tak (v)ošklivém kině	17	25	10	15	27	20
V tak (v)ošklivým kině	45	65	53	78	98	72
V tak (v)ošklivom kině	7	10	5	7	12	9

Jak již bylo výše zmíněno, podobu tvrdých adjektiv v lokálu jsem ověřovala na základě několika lexémů, jednoho v rodě mužském, tj. *oběd*, a dvou ve středním rodě, tj. *město a kino*. I když procento uživatelů nářečních podob v lokálu je nepatrně vyšší (5 %, 7 %, 9 %) než v ostatních dvou pádech, stejně se jedná o nízkou frekvenci dokazující, že skloňování tvrdých adjektiv mužského a středního rodu podle zájmené deklinace (podle *náš*) ustoupilo obecně české variantě. Přesto podle sporadických nářečních variant v odpovědích můžeme alespoň částečně rekonstruovat územní rozsah tohoto jevu, protože se v genitivu, dativu ani lokálu na Českobudějoviku nevyskytly nářeční podoby (*dobreho, dobremu, dobrom* apod.), ale na Táborsku a Benešovsku ano (viz Přílohy 8.3).

3.3 Zájmena

3.3.1 Vyrovnání koncovky 6. p. sg. muž. a stř. rodu měkkého skloňování se skloňováním tvrdým

U maskulin a neuter dochází vlivem tvrdého skloňování k vyrovnání koncovky v lokálu. Zájmena analogicky přebírají koncovky tvrdé deklinace (*o čom – o tom*).³⁴ Takovéto skloňování dále působí i na adjektiva (viz kapitolu 3.2.3).

V dotazníku bylo požadováno doplnění zájmen do čtyř vět, konkrétně zájmeno tázací ((*v*)o čem/(*v*)o čom), zájmeno neurčité ((*v*)o všem/(*v*)o všom), zájmeno osobní ((*v*)o něm/(*v*)o ňom), zájmeno přivlastňovací (*v našem/v našom*). Právě tak jako v jiných

³⁴ Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972, s. 225.

případech uvádím protetické *v-* v závorce, protože mi jde především o zjištění frekvence užití nářeční podoby zájmena.

tab.16a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
(V)o čem	3	60	17	81	29	67
(V)o čom	2	40	4	19	14	33
(V)o všem	3	60	19	90	39	91
(V)o všom	2	40	2	10	4	9
(V)o něm	3	60	18	86	34	79
(V)o ňom	2	40	3	14	9	21
V našem	4	80	15	71	41	95
V našom	1	20	6	29	2	5

tab.16b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
(V)o čem	49	71	56	82	105	77
(V)o čom	20	29	12	18	32	23
(V)o všem	61	88	63	93	124	91
(V)o všom	8	12	5	7	13	9
V(o) něm	55	80	59	87	114	83
(V)o ňom	14	20	9	13	23	17
V našem	60	87	65	96	125	91
V našom	9	13	3	4	12	9

Tento jev nepatří v Táboře mezi progresivní, i když se u jednotlivých zájmen frekvence liší, největší dosáhla podoba s koncovkou *-om* 23 % (ve tvaru *(v)o čom*). Podobná frekvence byla zaznamenána i ve tvaru *(v)o ňom* (17 %), naopak pouze 9 % respondentů by užilo tvary *(v)o všom* a *v našom*. Nelze vysledovat nějaké pravidelné rozdíly v užívání nářečních tvarů mezi jednotlivými oblastmi, možná snad vyšší procentuální zastoupení na Benešovsku, i když si uvědomuji, že může docházet ke zkreslení vzhledem k velikosti vzorku. Můžeme však pozorovat, že vesnická mládež analogické tvary zájmen užívá více než mládež městská, přesto ani na vesnici není možné označit dané tvary za živé. Marie Janečková dospěla k závěru, že u mladé generace tvar *na něm* výrazně přesahuje počet podob s *-o-* (75 %: 25 %).³⁵ Eva Březinová do svého výzkumu zvolila nářeční tvary *na ňom*, *v našom*, *(v)o čom*, které

³⁵ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 197.

dosáhly 18 %, 8 %, 22 %.³⁶ Pavlína Hütterová stejně tak zařadila *ňom*, *čom* a navíc *všom*, tyto tvary měly procentuální zastoupení 22 %, 20 % a 8 %.³⁷

Všechny tyto výsledky se shodují nejen obecně s výsledky mého výzkumu, ale i s výsledky u jednotlivých zájmen, tzn. daný jev je zánikový, zároveň však i výsledky mého výzkumu potvrzují, že více se ještě objevují podoby *(v)o ňom* (17 %) a *(v)o čom* (23 %) a naopak méně v *našom* (9 %) a *(v)o všom* (9 %).

Toto analogické tvrdé skloňování zájmena bylo pouze jednou zachyceno i na nahrávce ve větě *protože ta vocel bude asi trošku vo něčom jinim* (M2, nahrávka č. 2).

3.3.2 Nestažené tvary přivlastňovacích zájmen

Přivlastňovací zájmena se vyskytují jednak v nestažených podobách (*moje, mojí, tvoje* apod.), jednak v podobách stažených (*má, mou, tvá* apod.) a právě užívání nestažených tvarů přivlastňovacích zájmen patří k nářečně příznakovým jevům jižních Čech.³⁸

Úkol pro zjištění frekvence nestažených tvarů sestával z šesti vět, respondenti měli zvolit z nabízených možností a doplnit přivlastňovací zájmeno *můj* v lokálu a v dativu a v akuzativu plurálu, zájmeno *tvůj* v akuzativu plurálu a v ženském rodě v dativu singuláru a zájmeno *svůj* v akuzativu plurálu. V nabídce jsem uvedla i některé tvary shodné s nářečním skloňováním adjektiv (*mom, meho, tvej*). Naopak jsem neuvedla spisovné tvary, přesto je však někteří doplnili.

tab.17a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Při MÉM referátu	0	0	0	0	0	0
Při MYM referátu	5	100	16	76	36	84
Při MOJEM referátu	0	0	5	24	4	9
Při MOM referátu	0	0	0	0	3	7

³⁶ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 63.

³⁷ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 45.

³⁸ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 197.

tab.17b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Při MÉM referátu	0	0	1	1	1	1
Při MYM referátu	57	83	54	80	111	81
Při MOJEM referátu	9	13	12	18	21	15
Při MOM referátu	3	4	1	1	4	3

Ve třetím pádě mužského rodu jednotného čísla získala nejvyšší procentuální zastoupení možnost obecně česká *mym* (81 %), nestažený tvar *mojem* získal jen 15 % a pouze ve čtyřech dokladech (3 %) se objevila nářeční podoba analogická podle tvrdého zájmenného skloňování *mom*.

tab.18a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
K MÉMU kamarádovi	0	0	0	0	1	2
K MÝMU kamarádovi	5	100	15	71	30	70
K MOJEMU kamarádovi	0	0	4	19	5	12
K MEMU kamarádovi	0	0	2	10	7	16

tab.18b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
K MÉMU kamarádovi	1	1	4	6	5	4
K MÝMU kamarádovi	50	73	53	78	103	75
K MOJEMU kamarádovi	9	13	6	9	15	11
K MEMU kamarádovi	9	13	5	7	14	10

Stejně tak v dativu mužského rodu singuláru se ukázala jako nejčastější obecně česká podoba tentokrát se 75 %. Nestažený tvar by užilo pouze 11 % z daného vzorku. Nezvykle vysoká frekvence se objevila u krátkého tvaru *memu*, alespoň podle předchozích výsledků, kdy se u adjektiv tento typ jevil jako zánikový. Vzhledem k tomu, že dotazník nezahrnoval spisovnou možnost *mému*, mohl se podle mého názoru

tento výsledek objevit tak, že tvar *memu* někteří respondenti považovali za spisovný, buď krátkost nepostřehli, nebo se domnívali, že jde o překlep.

Dativ maskulina do svého dotazníku zařadila i Pavlína Hütterová, v jejím vzorku se nestažený tvar vyskytl v 18 případech (18 %) a tvar stažený v 80 případech (81 %),³⁹ což přibližně odpovídá mým výsledkům.

tab.19a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Zpráva o TVÉ babičce	0	0	0	0	1	2
Zpráva o TVÝ babičce	3	60	12	57	17	40
Zpráva o TVOJÍ babičce	2	40	7	33	23	53
Zpráva o TVEJ babičce	0	0	2	10	2	5

tab.19b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Zpráva o TVÉ babičce	1	1	2	3	3	2
Zpráva o TVÝ babičce	32	46	39	57	71	52
Zpráva o TVOJÍ babičce	32	46	23	34	55	40
Zpráva o TVEJ babičce	4	7	4	6	8	6

V lokálu feminina zájmena *tvůj* užilo 40 % respondentů nestažený tvar *tvoji*, nestaženou podobu 52 % a 6 % by se rozhodlo pro původní regionálně příznakové zakončení *-ej* v lokálu a dativu (viz 3.2.2). Na dativ feminina se zaměřily ve svých pracích i Eva Březinová a Pavlína Hütterová, obě však u zájmena *můj*. V práci Evy Březinové připadl nestaženému tvaru podíl 51 % a tvaru staženému 30 %.⁴⁰ U mládeže na Třeboňsku se nestažený tvar vyskytl dokonce v 70 odpovědích (71 %).⁴¹ Je tedy patrné, že nestažený tvar v dativu feminina se řadí mezi živé prvky na rozdíl od lokálu a dativu maskulin.

³⁹ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 52.

⁴⁰ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 61

⁴¹ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 51.

tab.20a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Můžu si vzít TVÝ zimní boty	3	60	7	33	23	53
Můžu si vzít TVOJE zimní boty	2	40	14	67	20	47

tab.20b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Můžu si vzít TVÝ zimní boty	33	48	18	26	51	37
Můžu si vzít TVOJE zimní boty	36	52	50	74	86	63

Ze zpracování materiálu vyplynulo, že v akuzativu plurálu převyšuje nestažený tvar *tvoje* (63 %) nad tvarem staženým *tvý* (37 %), pozoruhodné je, že o více než 20 % předčil podíl užití nestaženého tvaru u městské mládeže nad užitím u mládeže z vesnic.

tab.21a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
MÉ rodiče neviděl	0	0	0	0	0	0
MÝ rodiče neviděl	1	20	11	52	18	42
MOJE rodiče neviděl	4	80	10	48	25	58

tab.21b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
MÉ rodiče neviděl	0	0	1	1	1	1
MÝ rodiče neviděl	30	43	28	41	58	42
MOJE rodiče neviděl	39	57	39	57	78	57

Akuzativ plurálu od zájmena *mij* sledovala i Pavlína Hütterová, ta zjistila poměr stažených a nestažených tvarů 26 %: 71 %, zároveň se ukázalo, že počet užití u vesnické mládeže byl o 17 % vyšší než počet užití ve městě.⁴² V mém výzkumu se však zaznamenané případy liší jen dvěma odpověďmi ve prospěch vesnické mládeže.

⁴² Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 53.

tab.22a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
O SVÉ děti se strašně bojí	0	0	0	0	0	0
O SVÝ děti se strašně bojí	2	40	9	43	16	37
O SVOJE děti se strašně bojí	3	60	12	57	27	63

tab.22b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
O SVÉ děti se strašně bojí	0	0	2	3	2	1
O SVÝ děti se strašně bojí	27	39	36	53	63	46
O SVOJE děti se strašně bojí	42	61	30	44	72	53

Akuzativ plurálu jsem ověřovala i u zájmena *svůj* a i v tomto případě se na pomyslnou první příčku v úzu mládeže dostal nestažený tvar *svoje* (53 %: 46 %), přičemž tentokrát by tento tvar častěji užíli respondenti z vesnice. Eva Březinová zachytila výskyt nestažených tvarů ku staženým dokonce v poměru 78 %: 16 %.⁴³

V porovnání s dalšími výzkumy i z mých výsledků lze tedy vyčíst, že v akuzativu plurálu obecně patří užívání nestažených tvarů mezi živé prvky. I Alena Jaklová se vyjadřuje v tom smyslu, že jihočeská mládež ve své mluvě užívá v nominativu, akuzativu singuláru i plurálu obou podob přivlastňovacích zájmen, častěji však podoby delší.⁴⁴

V dalších pádech, které se objevily v dotazníku, už je situace jiná, v lokálu singuláru ženského rodu rovněž přesáhlo procentuální zastoupení 50 %. Naopak v dativu a lokálu singuláru mužského rodu výrazně převyšovaly tvary přivlastňovacích zájmen stažené nad tvary nestaženými.

⁴³ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 60.

⁴⁴ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 25.

3.3.3 Interference některých tvarů osobních zájmen *já* a *ty*

U zájmených tvarů někdy dochází k prolínání *mně/tě* a *mi/ti*, tzn. u zájmena *já* do takového postavení, kam by bezpříznakově náležel akuzativ singuláru, proniká dativ (*Ne(v)otravuj MI!*). Naopak u zájmena *ty* na místě, kde by měl stát dativ singuláru, se objevuje tvar zájmena v akuzativu (*Já TĚ jednu ubalim!*).

tab.23a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Neotravuj MĚ	5	100	21	100	43	100
Neotravuj MI	0	0	0	0	0	0
Poslouchej MĚ	5	100	21	100	42	98
Poslouchej MI	0	0	0	0	1	2
Já TI jednu ubalim	5	100	21	100	42	98
Já TĚ jednu ubalim	0	0	0	0	1	2
Jak TI to mám vysvětlit	5	100	21	100	42	98
Jak TĚ to mám vysvětlit	0	0	0	0	1	2

tab.23b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Neotravuj MĚ	69	100	67	99	136	99
Neotravuj MI	0	0	1	1	1	1
Poslouchej MĚ	68	99	67	99	135	99
Poslouchej MI	1	1	1	1	2	1
Já TI jednu ubalim	68	99	66	97	134	98
Já TĚ jednu ubalim	1	1	3	3	4	2
Jak TI to mám vysvětlit	68	99	68	100	136	99
Jak TĚ to mám vysvětlit	1	1	0	0	1	1

Zájmeno *já* i zájmeno *ty* jsem nechala respondenty doplnit do dvou vět. Záměna zájmena *mi* za *mě* byla doložena v první větě v jednom případě, ve větě druhé ve dvou případech, podobná situace se ukázala i v doplňování zájmena *ty*. *Tě* za *ti* zaměnili v jednom případě tři studenti a ve větě druhé jen jeden. V tomto úkolu nelze pozorovat

žádné rozdíly mezi venkovskou a městskou nejmladší generací, ani rozdíly mezi jednotlivými oblastmi.

Tímto jevem se zabývala i Eva Březinová, v jejímž výzkumu získalo užití dativu (*mi*) namísto akuzativu (*mě*) u zájmena *já* zastoupení 15 %. U zájmena *ty* zvolilo akuzativ (*tě*) namísto dativu (*ti*) dokonce 19 % respondentů.⁴⁵

Zatímco v západnější oblasti jihozápadočeské nářeční oblasti (na Horažďovicku) se tento jev ještě občas objeví, v jižní části patří tento prvek u mladé generace k neužívaným. Toto tvrzení dokládají i výsledky z Třeboňska v práci Pavlíny Hütterové, kde správný 4. pád u zájmena *já* použilo průměrně 96 % respondentů a náležitá podoba 3. pádu zájmena *ty* se objevila v 99 % odpovědí.⁴⁶

3.3.4 Interference tvarů *mně* a *mi* v nedůrazovém postavení

V dativu u osobního zájmena *já* může jenom v nedůrazovém postavení (při důrazu a po předložce může být pouze *mně*) docházet k prolínání tvarů *mi* a *mně*. Pro jihozápadočeskou oblast je typické užívání kratších tvarů *mi* a tento jev tak stojí v opozici k severovýchodočeskému *mně*.⁴⁷

Respondenti měli tvar dativu osobního zájmena *já* doplnit celkem do čtyř vět.

tab.24a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Podívej se MI na to	5	100	17	81	35	81
Podívej se MNĚ na to	0	0	4	19	8	19
Pověz MI to	5	100	20	95	42	98
Pověz MNĚ to	0	0	1	5	1	2
Ukažte MI to	5	100	20	95	41	95
Ukažte MNĚ to	0	0	1	5	2	5
Nelži MI	5	100	21	100	41	95
Nelži MNĚ	0	0	0	0	2	5

⁴⁵ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 58-59.

⁴⁶ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 48.

⁴⁷ *Český jazykový atlas IV*. Praha 2002, s. 340.

tab.24b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Podívej se MI na to	57	83	54	79	111	81
Podívej se MNĚ na to	12	17	14	21	26	19
Pověz MI to	67	97	67	99	134	98
Pověz MNĚ to	2	3	1	1	3	2
Ukažte MI to	66	96	66	97	132	96
Ukažte MNĚ to	3	4	2	3	5	4
Nelži MI	67	97	66	97	133	97
Nelži MNĚ	2	3	2	3	4	3

Z výsledků je patrné, že jasně preferovanou variantou je kratší podoba *mi*. Pouze do věty *Podívej se mně/mi na to!* zvolilo možnost *mně* 19 %, v ostatních větách potom 2 %, 3 % a 4 %. I Marie Janečková uvádí, že 87,5 % dotázaných užívá kratší příklonné tvary.⁴⁸ K podobnému procentuálnímu zastoupení dospěla při zpracování výsledků i Eva Březinová (okolo 93 %).⁴⁹ Ve výzkumu Pavlína Hütterové dosáhla podoba *mi* 95 %.⁵⁰ A konečně v práci Aleny Jaklové se objevuje tvar *mně* v deseti případech ze 48 (tj. 23 %).⁵¹ Můžeme tedy konstatovat, že mladá generace na Táborsku užívá pro osobní zájmeno *já* v dativu nejvíce variantu *mi*, je to prvek živý a podoba *mně* se skoro neprosazuje. Ostatně toto tvrzení dokládá i zvukový záznam, zájmeno *já* v dativu se na nahrávce objeví mnohokrát, ovšem jen jedenkrát v podobě *mně* ve větě *kolik mne bilo let* (M2, nahrávka č.2).

3.4 Číslovky

3.4.1 Kvantita v některých tvarech číslovek

Nominativ mužského rodu životného se od mužského rodu neživotného odlišuje pomocí kvantit, např. *přišli vobá dvá x jely tam dva vlaky*. Stejná situace nastává u číslovek *tři* a *čtyři*, pro nominativ muž. rodu životného pak mají podobu *tří* a *čtyř* (*štyř*). Všechny tyto tvary jsem zkoumala v dotazníku, navíc jsem tam zařadila i jedno

⁴⁸ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 197.

⁴⁹ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 65.

⁵⁰ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 49.

⁵¹ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 23.

neurčité zájmeno *všichni*.⁵² Respondenti měli volit mezi možnostmi *všichni/všichni/všický*, i zde platí kvantita jako příznak mužského rodu životného, i když v tomto případě má ženský, střední a mužský rod neživotný vlastní tvar (*všechny, všechna, všechny*).

tab.25a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Oba dva	5	100	20	95	39	91
Obá dvě	0	0	1	5	4	9
Tři	5	100	15	71	38	88
Tří	0	0	6	29	5	12
Štyři (čtyři)	5	100	14	67	35	81
Štyří (čtyří)	0	0	7	33	8	19
Všichni	5	100	21	100	38	89
Všichni	0	0	0	0	1	2
Všický	0	0	0	0	4	9

tab.25b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Oba dva	64	93	63	93	127	93
Obá dvě	5	7	5	7	10	7
Tři	58	84	55	81	113	82
Tří	11	16	13	19	24	18
Štyři (čtyři)	54	78	63	93	117	85
Štyří (čtyří)	15	22	5	7	20	15
Všichni	64	93	64	94	128	94
Všichni	1	1	2	3	3	2
Všický	4	6	2	3	6	4

Tvar *obá dvě* se objevil pouze v deseti případech (7 %), ve stejném procentuálním zastoupení na vesnici i ve městě. U číslovek *tři* a *čtyři* shodně přesáhl počet užití krátkých tvarů 80 %, nářeční dlouhá podoba *tří* byla zaznamenána ve 24 případech (18 %) a *štyři (čtyří)* ve 20 případech (15 %). A pouze u číslovky *štyří (čtyří)* se projevil rozdíl ve výskytu nářeční podoby u vesnické a městské mládeže (22 %: 7 %).

Eva Březinová rozdělila číslovku *dva* a *oba*, zatímco v mém dotazníku se jednalo o doplnění obou do jedné věty. Takto rozděleně pak variantu dlouhou *dvá*

⁵² Zájmeno by mělo sice patřit do předchozí kapitoly, ale vzhledem k tomu, že se stejně tak jako u číslovek jedná o rozlišování životnosti pomocí kvantity, zařazují je mezi číslovky.

podtrhlo 17 % a variantu (v)obá 25 %. U ostatních číslovek se na Horažďovicku ukázalo užití nářečních tvarů o několik procent vyšší než v oblasti mého výzkumu (tří 26 %: 18 %, čtyři 22 %: 15 %).⁵³

Nářeční tvary se sice na Tábořsku ještě objevují, ale neřadí se mezi časté a živé prvky, zanikání může být způsobeno vlivem středočeské mluvy, což by potvrzovalo jednak hojnější užití na středočeském území vzdálenějšímu Horažďovicku, jednak nulový výskyt tvarů s dlouhým zakončením na Benešovsku.

Ani u zájmena *všichni* nebyla délka pro plurál mužského rodu životného zachycena ve výrazném podílu (*všichni* 2 %, *všický* 4 %) a všichni respondenti, kteří zvolili dlouhou variantu pocházeli přímo z Tábora nebo z Tábořska, na Benešovsku ani na Českobudějovicku dlouhý tvar nebyl v mém vzorku zaznamenán. Dlouhý tvar použila mluvčí na nahrávce *mi sme bili fšichňi tam holki* (M3, nahrávka č. 1), jak už ale z oné věty vyplývá, užila ho pro ženský rod plurálu, tedy nenáležitě, může to značit, že tvar zůstává v povědomí mluvčích, ale ztrácí schopnost odlišení morfologických kategorií.

3.5 Slovesa

3.5.1 Sloveso *být* v 2. os. singuláru indikativu přítomnosti

V mluvě mládeže se v 2. os. sg. ind. prez. slovesa *být* uplatňuje kromě spisovného tvaru (*j*)*si* ještě tvar (*j*)*seš*. V jihozápadních Čechách by měl převažovat tvar *jsi* nad obecně českým (*j*)*seš*. Pro verifikaci tohoto tvrzení jsem zařadila věty *ty (j)si/(j)seš ale šikovná* a *(j)si/(j)seš fakt machr*.

tab.26a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Tábořsko	% z 43
Ty (J)SI ale šikovná	2	40	15	71	31	72
Ty SEŠ ale šikovná	3	60	6	29	12	28
(J)SI fakt machr	3	60	12	57	25	58
SEŠ fakt machr	2	40	9	43	18	42

⁵³ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 37.

tab.26b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Ty (J)SI ale šikovná	48	70	41	60	89	65
Ty SEŠ ale šikovná	21	30	27	40	48	35
(J)SI fakt machr	40	58	29	43	69	50
SEŠ fakt machr	29	42	39	57	68	50

V první větě byla častěji zaznamenána spisovná varianta *(j)si* (65 %), na vesnici dosáhl počet užití o něco více, tj. 70 %. V druhé větě se ukazuje vyrovnaná situace v užití *(j)si* a *(j)seš* ve městě (50 %: 50 %), o něco vyšší je ovšem užití spisovné podoby na vesnici 58 %. Podle těchto výsledků patří sledovaný jev mezi živé prvky jihozápadočeského nářečí. V práci Hütterové takovému stavu napovídá i její statistika, která zahrnuje výsledky dvou vět – 67 % a 74 % pro spisovný tvar. Jiné práce však uvádějí opačné postavení spisovného tvaru: práce Evy Březinové 35 %, ⁵⁴ studie Marie Janečkové 27 %, ⁵⁵ práce Aleny Jaklové dokonce pouhých 15 %. ⁵⁶

Na nahrávce se sloveso *být* v 2. os. ind. přítomnosti objevilo pouze čtyřikrát, z toho dvakrát v podobě *seš*. Již v úvodu jsem upozorňovala na četnost vulgárních výrazů, což je případ i těchto vět (*seš dobrá kráva*, M1, nahrávka č. 1; *ti seš kokot*, M2, nahrávka č. 1). Dvakrát byla zaznamenána podoba *si* (*si nějaká tlustá*, M3, nahrávka č. 1; *si tlustá*, M3, nahrávka č. 1). Jak odlišné výsledky různých výzkumů, tak nahrávka nasvědčuje tomu, že spisovné podobě, i když se ještě celkem hojně vyskytuje, začíná konkurovat tvar *seš*.

3.5.2 2. os. sg. pomocného slovesa *být* u minulého času

V 2. os. sg. ve složených tvarech minulého času má pomocné sloveso *být* dvě podoby: *-s* a *(j)si*, ⁵⁷ např. *napsals*, *napsal (j)si*. Jihozápadní území Čech se vyznačuje právě nezkracováním a zachováváním celého *(j)si*.

Pro ověření této teze mi posloužily dvě věty s tázacími zájmeny, bylo požadováno doplnění *kde (j)si* nebo *kdes* a *jak (j)si* nebo *jaks*.

⁵⁴ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 74.

⁵⁵ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 198.

⁵⁶ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 30.

⁵⁷ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 31.

tab.27a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Kde (J)SI to vzal	1	20	8	38	17	40
KDES to vzal	4	80	13	62	26	60
Jak (J)SI to vzal	1	20	11	52	23	53
JAKS to zjistil	4	80	10	48	20	47

tab.27b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Kde (J)SI to vzal	26	38	19	28	45	33
KDES to vzal	43	62	49	72	92	67
Jak (J)SI to vzal	35	51	31	46	66	48
JAKS to zjistil	34	49	37	54	71	52

V obou dvou případech převažovala varianta zkrácená (*kdes, jaks*), přičemž zachování nezkrácené podoby se v obou dvou případech ukázalo o něco častěji na vesnici než ve městě. Frekventovanější nezkrácená podoba se vyskytla ve spojení se zájmenem *jak (j)si* ve 48 %, ve spojení se zájmenem *kde* se nezkrácený tvar vyskytl ve 45 případech (33 %).

Alena Jaklová, jejíž výpočty ovšem zahrnují i užívání příklonného *-s* se zvrtnými zájmeny, dospěla k výsledku 55,6 % ve prospěch příklonného *-s*,⁵⁸ takovéto procento přibližně odpovídá výsledkům mnou zkoumaného vzorku a zároveň i výsledkům Evy Březinové, v nichž 64 % zvolilo variantu *kdes*.⁵⁹ Jaká je však stávající situace tohoto jevu v jižních Čechách, zůstává otázkou, protože v práci Pavlínky Hütterové naopak výrazně dominovaly nezkrácené tvary (*přišla j(si)* 94 % a *kde j(s)i* 87 %),⁶⁰ stejně Marie Janečková uvádí poměr 75 %: 25 % pro podobu *kde si byl* (*x kdes byl*).⁶¹

Mohu se domnívat, že mé výsledky, které naznačují postupné pronikání zkrácených tvarů, věrně mapují stav tohoto nářečního jevu, a to z toho důvodu, že na nahrávkách se objevují hojně a pouze tvary zkrácené, např. *žes něgde bila* (M2,

⁵⁸ Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986, s. 31.

⁵⁹ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 75.

⁶⁰ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 65.

⁶¹ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 198.

nahrávka č. 2), *gdís tam bila* (M1, nahrávka č. 2), *tis koupil brousek* (M3, nahrávka č. 2), *gdes ho koupil* (M3, nahrávka č. 2) apod.

3.5.3 Osobní morfém ve spojení se slovesem *být* u minulého času

Pokud vedle sebe stojí pomocné sloveso *být* v 2. os. sg. a zvrtné zájmeno v dativu nebo akuzativu, může dojít ke zkracování v dativu na *sis* v akuzativu na *ses*, nebo mohou být zachovány plné tvary *(j)si si*, *(j)si se*, což je právě příznačný rys pro jihozápadočeskou oblast. Je-li to stále rys příznačný i pro mladou generaci, jsem zjišťovala ve čtyřech větách, dvou se zvrtným *si* a dvou se zvrtným *se*.

tab.28a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
(V)ohřál (J)SI SI tu polívku	0	0	0	0	4	9
(V)ohřál SIS tu polívku	5	100	21	100	39	91
Koupil (J)SI SI novou bundu	0	0	1	5	4	9
Koupil SIS novou bundu	5	100	20	95	39	91

tab.28b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
(V)ohřál (J)SI SI tu polívku	4	6	8	12	12	9
(V)ohřál SIS tu polívku	65	94	60	88	125	91
Koupil (J)SI SI novou bundu	5	7	9	13	14	10
Koupil SIS novou bundu	64	93	59	87	123	90

Ve spojení se zvrtným zájmenem v dativu se ukázala jako výrazně frekventovanější podoba zkrácená *sis* a to v první větě ve 125 případech (91 %) a ve větě druhé ve 123 případech (90 %). Potvrzuje se, že se regionálně příznakový nekrácený tvar *(j)si si* nezachoval ani u mladé generace z vesnice, kde je výskyt tohoto

tvary dokonce nižší než ve městě. Na Třeboňsku překročil nezkrácený tvar *(j)si si* třicetiprocentní hranici⁶² a na Horažďovicku dosáhl 17 %.⁶³

tab.29a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Už (J)SI SE navečeřel	1	20	3	14	15	35
Už SES navečeřel	4	80	18	86	28	65
Nezašpinil (J)SI SE	1	20	2	10	11	26
Nezašpinil SES	4	80	19	90	32	74

tab.29b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Už (J)SI SE navečeřel	19	28	15	22	34	25
Už SES navečeřel	50	72	53	78	103	75
Nezašpinil (J)SI SE	14	20	16	24	30	22
Nezašpinil SES	55	80	52	76	107	78

Podíl užití nezkrácených tvarů v akuzativu (22 %, 25 %) je sice větší než v dativu, ale ani v těchto větách se zachovávání plných tvarů u mládeže na Táborsku neprojevovalo jako prvek progresivní, naopak prosadilo se užívání tvarů zkrácených. Ke stejnému závěru došla ve svém výzkumu i Marie Janečková.⁶⁴

3.5.4 Imperativ sloves 4. třídy singuláru i plurálu

V jihozápadočeské oblasti dochází v imperativech 4. třídy v singuláru a plurálu ke střídání ostrých sykavek za sykavky tupé (*pros! x proš!*), děje se tomu tak analogicky podle souhlásky v příčestích (*prošen*). V dotazníku jsem zjišťovala stav tohoto jevu u šesti sloves v singuláru i plurálu.

⁶² Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 66.

⁶³ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 76.

⁶⁴ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 198.

tab.30a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Popros	4	80	20	95	37	86
Poproš	1	20	1	5	6	14
Nos to sem	4	80	17	81	28	65
Noš to sem	1	20	4	19	15	35
Povoz mě	5	100	19	90	39	91
Povož mě	0	0	2	10	4	9
Pomoz mi	5	100	16	76	32	74
Pomož mi	0	0	5	24	11	26
Neudus ho	3	60	17	81	21	49
Neuduš ho	2	40	4	19	22	51
Nejezdi tam	5	100	21	100	41	95
Neježdi tam	0	0	0	0	2	5

tab.30b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Popros	61	88	64	94	125	91
Poproš	8	12	4	6	12	9
Nos to sem	49	71	61	90	110	80
Noš to sem	20	29	7	10	27	20
Povoz mě	63	91	64	94	127	93
Povož mě	6	9	4	6	10	7
Pomoz mi	53	77	58	85	111	81
Pomož mi	16	23	10	15	26	19
Neudus ho	41	59	58	85	99	72
Neuduš ho	28	41	10	15	38	28
Nejezdi tam	67	97	67	99	134	98
Neježdi tam	2	3	1	1	3	2

U mladé generace patří tento jev mezi neživé. Jediný tvar, u kterého přesáhl počet užití 20 %, je tvar *neuduš ho*, přímo ve vesnicích na Táborsku dokonce získal tento tvar 51 %.

tab.31a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Poproste	5	100	21	100	36	84
Poprošte	0	0	0	0	7	16
Noste to sem	5	100	17	81	32	74
Nošte to sem		0	4	19	11	26
Povozte mě	5	100	18	86	39	91
Povožte mě	0	0	3	14	4	9
Pomozte mi	5	100	18	86	27	63
Pomožte mi	0	0	3	14	16	37
Neuduste ho	5	100	16	76	32	74
Neudušte ho	0	0	5	24	21	49
Nejezděte tam	5	100	21	100	38	88
Neježděte tam	0	0	0	0	5	12

tab.31b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Poproste	62	90	62	91	124	91
Poprošte	7	10	6	9	13	9
Noste to sem	54	78	59	87	113	82
Nošte to sem	15	22	9	13	24	18
Povozte mě	62	90	66	97	128	93
Povožte mě	7	10	2	3	9	7
Pomozte mi	50	72	57	84	107	78
Pomožte mi	19	28	11	16	30	22
Neuduste ho	43	62	58	85	101	74
Neudušte ho	26	38	10	15	36	26
Nejezděte tam	64	93	67	99	131	96
Neježděte tam	5	7	1	1	6	4

I když v plurálu jsem zaznamenala procentuální podíl o něco vyšší než u imperativů v singuláru, i v těchto větách se ukázalo, že zaměňování tupých sykavek za ostré nepatří mezi frekventované nářeční prvky užívané mládeží na Táborsku a okolí. K obdobným výsledkům došla Eva Březinová, v jejímž výzkumu většinou převažovaly nezměkčené slovesné tvary, pouze dva imperativy se pohybovaly kolem 50 %, tj. *neporaž* (48 %) a *nenamož se* (59 %).⁶⁵ Pavlína Hütterová zaznamenala jen u imperativu *pověš* častější výskyt, tj. 56 %, pouze však u vesnické mládeže.⁶⁶ Tyto

⁶⁵ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 71.

⁶⁶ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 61.

výsledky jen dokládají výše uvedené tvrzení, že prvek patří v mluvě mládeže mezi neživé, ač Janečková píše, že „*tento jev dále přetrvává*“.⁶⁷

3.5.5 Zakončení sloves 3. os. pl. ind. prez.

Ve 4. slovesné třídě se v celých jihozápadních Čechách vyrovnávají koncovky typů *umět, sázet* s koncovkami typů *trpět, prosit* ve prospěch kratší koncovky *-í*, tzn. oni *umí, sází* proti ostatním nářečím v Čechách, kde převládla delší koncovka *-ejí*.⁶⁸ Janečková se však k tomuto jevu vyjadřuje v tom smyslu, že vedle vyrovnané koncovky *-í* silně pronikají středočeské tvary na *-ejí* a novější varianta na *-ej* a nad koncovkou *-í* dokonce převládají.⁶⁹ Respondenti se měli pro preferovaný tvar rozhodnout u pěti sloves: *vyprávět, (v)obrátit, umět, vytvářet* a nepravidelného *vědět*.

tab.32a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Vědí	1	20	2	10	9	21
Ví	2	40	6	29	8	19
Věděj	1	20	11	51	22	51
Vědějí	0	0	1	5	1	2
Věděj a ví	1	20	1	5	3	7

tab.32b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Vědí	12	17	12	18	24	18
Ví	16	23	17	25	33	24
Věděj	34	50	32	47	66	48
Vědějí	2	3	2	3	4	3
Věděj a ví	5	7	5	7	10	7

Podle Marie Janečkové má sloveso *vědět* ve 3. os. pl. převážně podobu *ví* (50 %), na druhém místě potom *vědí* (27,1 %). Můj materiál však zobrazuje situaci jinak, a to v tom smyslu, že nejčastější tvar objevující se v mluvě mládeže je *věděj* (48 %) a teprve potom *ví* (24 %), v deseti případech označili respondenti oba tyto tvary. O odlišném výsledku vypovídá statistika Pavlíny Hütterové, nejmladší generace podle ní

⁶⁷ Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: Český jazyk na přelomu tisíciletí. Praha 1997, s. 198.

⁶⁸ Voráč, J.: *Nářečí*. In: *Západočeská vlastivěda – Jazyk*. Plzeň 1992, s. 81.

⁶⁹ Janečková, M.: *K problematice nářečních jevů v širším jihočeském okruhu*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu II*. České Budějovice, s.18.

výrazně upřednostňuje tvar *vi* (70 %), k této diferenci v mluvě mládeže na Táborsku a na Třeboňsku může docházet větším vlivem středočeské mluvy na mluvu na Táborsku.

tab.33a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Vyprávějí	1	20	3	14	13	30
Vyprávěj	0	0	11	53	16	37
Vypráví	3	60	7	33	11	26
Vyprávěj i vypráví	1	20	0	0	3	7

tab.33b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Vyprávějí	17	25	10	15	27	20
Vyprávěj	27	39	33	49	60	44
Vypráví	21	30	23	33	44	32
Vyprávěj i vypráví	4	6	2	3	6	4

I sloveso vyprávět ve 3.os. pl. užívá mládež nejvíce se středočeským zakončením *-ej* (43 %), až potom následuje podoba s *-í* (33 %). Opět bylo zaznamenáno několik dublet těchto dvou tvarů.

tab.34a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
(V)obracejí	0	0	3	14	4	9
(V)obraceji	0	0	1	5	1	2
(V)obracej	4	80	9	43	26	60
(V)obrací	1	20	8	38	11	27
(V)obracej i (V)obrací	0	0	0	0	1	2

tab.34b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
(V)obracejí	7	10	6	9	13	9
(V)obraceji	2	3	3	4	5	4
(V)obracej	39	57	43	63	82	60
(V)obrací	20	29	13	20	33	24
(V)obracej i (V)obrací	1	1	3	4	4	3

tab.35a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Umějí	0	0	2	10	4	9
Uměji	0	0	0	0	1	2
Uměj	3	60	8	38	20	47
Umí	1	20	11	52	17	40
Umějí i umí	1	20	0	0	1	2

tab.35b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Umějí	6	9	1	1	7	5
Uměji	1	1	1	1	2	2
Uměj	31	45	34	50	65	47
Umí	29	42	27	41	56	41
Umějí i umí	2	3	5	7	7	5

Počty užití různých tvarů 3. os. pl. slovesa *vyprávět* nevyjadřují pomocí tabulky, protože se i u tohoto slovesa ukazuje totožná bilance jako u ostatních sloves (*vytvářejí* 14 %, *vytvářejí* 5 %, *vytvářej* 49 %, *vytváří* 28 %, *vytvářej i vytváří* 4 %). U všech prověřovaných sloves vítězí koncovka *-ej*, teprve za tuto koncovku se řadí podoby s *-í*, u všech byla také zaznačena dubleta těchto dvou nejužívanějších tvarů. Dlouhé *-ejí* a krátké *-ejí* se objevují v nízkých procentech (méně než 10 %) nebo vůbec. Ve výzkumech Pavlína Hütterové a Evy Březinové naopak největší podíl získaly tvary s *-í*, příčinu tohoto rozdílu jsem zmínila již u slovesa *vědět*, tj. působením středočeské mluvy. Převahu zakončení na *-ej* dokládá i nahrávka, kde se objevují mnohokrát a výhradně tyto podoby, např. *ztratěj* (M2, nahrávka č. 2), *buděj* (M2, nahrávka č. 2), *kouřej* (M3, nahrávka č. 2) atd.

3.5.6 Kategorie výsledného stavu

Dalším zkoumaným jevem byla krátkost u přičestí trpného, zatímco v jihozápadočeské nářeční oblasti se vyskytuje podoba shodná se spisovným jazykem (*otevřeno, zavřeno*), v ostatních nářečních oblastech Čech dochází k úženi *e>i* (*otevřino, zavřino*). Tento jev by měl oddělovat jihočeskou lokalitu, kam pronikají podoby se zúženým *-í-*, od západočeské, kde zůstává zachován původní tvar. Danou hranici jsem se snažila ověřit pomocí čtyř příkladů, zároveň jsem se ale domnívala, že krátké tvary získají většinu, a to ve shodě s vlastním územ i územ svého okolí, tj. rodiny a přátel.

tab.36a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Uvařeno	3	60	13	62	38	88
Uvařino	2	40	8	38	5	12
Rozsvíceno	3	60	15	71	30	70
Rozsvícino	2	40	6	29	13	30
Otevřeno	5	100	13	62	38	88
Otevřino	0	0	8	38	5	12
Zamračeno	5	100	18	86	37	86
Zamračino	0	0	3	14	6	14

tab.36b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Uvařeno	54	78	48	71	102	74
Uvařino	15	22	20	29	35	26
Rozsvíceno	48	70	48	71	96	70
Rozsvícino	21	30	20	29	41	30
Otevřeno	56	81	47	69	103	75
Otevřino	13	19	21	31	34	25
Zamračeno	60	87	55	81	115	84
Zamračino	9	13	13	19	22	16

Převážná část respondentů se rozhodla pro krátkou a zároveň spisovnou podobu. Nejmenší, ale přesto početně výrazné zastoupení krátké podoby, se objevilo u tvaru *rozsvíceno* (70 %) a naopak největší u tvaru *zamračeno* (84 %). V souladu s mými předpoklady je tedy krátká podoba silně progresivní, překročila jak hranici mezi jižní a západní částí jihozápadočeské oblasti, tak i hranici se středočeskou nářeční oblastí. Tuto tendenci podporuje fakt, že i respondenti z Benešovska volili většinou krátké tvary. Navíc k totožným závěrům dospěla i Pavlína Hütterová zkoumající oblast Třeboňska.

3.6 Příslovce

3.6.1 Komparativ příslovčí

Dalším znakem vymezujícím jihočeskou oblast od západočeské je zakončení příslovčí v komparativu, zatímco pro západočeskou oblast by mělo být typické zakončení *-jš*, pro oblast jihočeskou se objevuje zakončení shodné se středočeskou

variantou *-jc*. Do dotazníku jsem nabídla i variantu spisovnou, tj. se zakončením *-ji* a to u příslovčí *později*, *rychleji*, *chytřeji* a zařadila jsem i jedno příslovce s nižší frekvencí v porovnání s ostatními – *nadějněji*.

tab.37a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Později	1	20	7	33	11	26
Pozdějc	4	80	13	62	31	72
Pozdějš	0	0	1	5	1	2
Rychleji	2	40	7	33	9	21
Rychlejc	3	60	12	57	33	77
Rychlejš		0	2	10	1	2
Nadějněji	1	20	11	52	4	9
Nadějnějč	4	80	6	29	37	86
Nadějnějš	0	0	4	19	2	5
Chytřeji	2	40	9	43	12	28
Chytřejc	3	60	10	47	30	70
Chytřejš	0	0	2	10	1	2

tab.37b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Později	19	27	13	19	32	23
Pozdějc	48	70	49	72	97	71
Pozdějš	2	3	6	9	8	6
Rychleji	18	26	10	15	28	21
Rychlejc	48	70	51	75	99	72
Rychlejš	3	4	7	10	10	7
Nadějněji	16	23	12	18	28	21
Nadějnějč	47	68	49	72	96	70
Nadějnějš	6	9	7	10	13	9
Chytřeji	23	33	16	23	39	29
Chytřejc	43	62	42	62	85	62
Chytřejš	3	4	10	15	13	9

V případě tohoto jevu se potvrdilo jeho rozšíření, tj. v jižních Čechách se opravdu uplatňuje středočeská varianta. Ve třech případech zakončení *-jc* překonalo sedmdesátiprocentní hranici (*pozdějč* 71 %, *rychlejc* 72 %, *nadějnějč* 70 %) a v posledním případě *chytřejc* dosáhlo 62 %. Podoby se zakončením *-jš* se objevují minimálně. Zarážející je však vysoký podíl užití tvaru spisovného (přes 20 %), který se podle mého názoru v běžném hovoru mládeže nevyskytuje téměř vůbec. Ve

zpracovaném materiálu Evy Březinové nacházíme podobně vysoká procenta u spisovných variant, Březinová tento jev vykládá působením školního prostředí,⁷⁰ nezbyvá než přiklonit se k tomuto názoru.

⁷⁰ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 81.

4. SPECIFIKA SLOVNÍ ZÁSObY V MLUVĚ MLADÉ GENERACE V TÁBOŘE

V lexikální části dotazníku měli respondenti převážně doplňovat jednu z nabízených možností do neúplné věty, u výrazů *čumbrky*, *papit se* a *vokřenělej se* rozhodovali, zda výraz neznají, nebo znají a zda ho užívají. Předpokládala jsem, že některé výrazy už se v mluvě mládeže nevyskytují, chtěla jsem však zjistit, jestli má mladá generace alespoň pasivní znalost těchto lexémů, vyzvala jsem je proto k označení takových slov podtrhnutím. Jako primární zdroj mi posloužil *Český jazykový atlas I. a II.*, na jehož základě jsem v dotazníku zkoumala frekvenci slov, slovtvorných a hláskoslovných variant: *taluta*, *romejší*, *rumejší*, *sršně*, *sršáň*, *sršán*, *nasviť*, *roužni*, *vičko*, *košatka*, *(v)otápek*, *dvičata*, *žlice*, *žlce*, *cucák*, *pucka*, *mele se*, *(v)okůrka*, *čina*, *prášenice*, *lokáč*, *loch*, *zoubek*, *chůje*, *svačna*, *kolna*, *chvátát*, *čumbrky*. Mnohé z těchto výrazů zároveň vysvětluje i Marie Kršková ve svém nářečním slovníčku, objevují se v něm však i výrazy další, které jsem rovněž zařadila do dotazníku, a to: *šuska*, *schrastnout*, *pažlutněj*, *vycabenej*, *krabuš*, *papit se* a *vokřenělej*. Mnohá z výše uvedených slov patří i do mého jazykového úzu, z kterého jsem navíc do dotazníku použila výraz *cmunda* a modifikace slova *chvátat*, tj. *přichvátnout (si)* a *chvátnout (si)*. Nářeční výrazy jsem rozdělila do tří skupin, a to na substantiva, adjektiva a slovesa, jednotlivé skupiny jsem dále uspořádala abecedně. V některých případech se daný výraz v jiné vrstvě jazyka vztahuje k jinému denotátu, proto vybrané lexémy vysvětlují a u substantiv navíc doplňují tvar genitivu, rod a číslo.

Tabulky hodnotící výskyt v jednotlivých vesnických oblastech jsem uvedla pouze pokud se mezi nimi objevily výrazné disproporce.

4.1 Substantiva

CMUNDA – *cmundy*, f., sg., *bramborák*

tab.38

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Bramboráky	16	23	18	26	34	25
Cmundu	40	58	24	35	64	47
Dubletně	13	19	26	38	39	28
Pasivně cmunda	8	12	12	18	20	15

Lexém *cmunda* byl do dotazníku zařazen na základě mého vlastního úzu, uvádí ho ovšem i Marie Janečková a popisuje ho jako smažený pokrm ze syrových strouhaných brambor, tj. bramborák.⁷¹ Z celkového vzorku 137 respondentů nezná výraz *cmunda* pouhých 14 (10 %) dotázaných, 47 % užívá výhradně tento výraz a 28 % označilo v dotazníku dubletní užívání spolu s výrazem *bramborák*. I když se tedy částečně prosazuje lexém s širší územní platností *bramborák*, pro tento pokrm i u mladé generace stále přetrvává nářeční ekvivalent *cmunda*.

CUCÁK – *cucáku*, m., sg.; *dudlík*

tab.39

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Dudlík	66	96	63	93	129	95
Cucák	2	3	4	6	6	4
Dubletně	1	1	1	1	2	1
Pasivně cucák	12	17	11	16	23	17

Výraz *cucák* ve významu *dudlík* nemůžeme označit za živý regionalismus, spisovný výraz *dudlík* užívá 95 % respondentů a pouhá 4 % respondentů preferují nářeční ekvivalent *cucák*.

ČINA – *činy*, f., sg.; *sněhová vánice*

PRAŠENICE – *prášenice*, f., sg.; *sněhová vánice*

tab.40

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Chumelenice	39	57	37	54	76	55
Čina	16	23	14	21	30	22
Chumelenice i čina	14	20	17	25	31	23
Pasivně čina	17	25	20	29	37	27
Pasivně prášenice	9	13	7	10	16	12

V další větě měli respondenti vybírat mezi nářečními ekvivalenty *chumelenice*, *čina* a *prášenice*, přičemž slovo *čina* je typické především pro oblast středních a okrajově i jižních Čech a slovo *prášenice* se objevuje v převážné části jihozápadočeského území. Druhý ze jmenovaných výrazů byl u mladé generace doložen jenom pasivní znalostí, a to pouhými 12 %. Naopak výraz *čina* aktivně užívá 45 %

⁷¹ Janečková, M.: *K problematice nářečních jevů v širším jihočeském okruhu*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu II. České Budějovice 1993, s. 23.

respondentů, z toho však 23 % dotazovaných odpovědělo *chumelenice* i *čina*, pasivní znalost slova *čina* byla zaznamenána ve 27 % zkoumaného vzorku. Zatímco slovo *prášenice* mladá generace již vůbec neuvívá, slovo *čina* v jejich povědomí stále ještě přetrvává.

ČUMBRK – *čumbrku*, m., sg.; *plod lopuchu*

tab.41a

ČUMBRKY	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Používá	5	100	2	10	16	37
Zná, ale nepoužívá	0	0	2	10	5	12
Nezná	0	0	17	81	21	49
Čumprlíky	0	0	0	0	1	2

tab.41b

ČUMBRKY	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Používá	23	33	35	52	58	42
Zná, ale nepoužívá	7	10	11	16	18	13
Nezná	38	56	22	32	60	44
Čumprlíky	1	1	0	0	1	1

Označení plodů lopuchu slovem *čumbrky* charakterizuje podle *Českého jazykového atlasu* pouze oblast Táborska a Benešovska. A skutečně všech pět dotazovaných z Benešovska užívá slovo *čumbrky*, na Táborsku to bylo 16 respondentů a na Českobudějovicku jen dva. Na Táborsku doplnil jeden respondent vlastní variantu *čumprlíky*. Celkových 42 % odpovědí hlásících se k aktivnímu užívání tohoto lexému potvrzuje, že výraz není úplně zaniklý.

DVÍČATA – *dvíčat*, n., pl.; *dvojčata*

tab.42

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Dvojčata	67	97	67	99	134	98
Dvíčata	2	3	1	1	3	2
Dubletně	0	0	0	0	0	0
Pasivně dvíčata	6	9	3	4	9	7

Výraz *dvíčata* užívají pouze 3 respondenti (2 %) a pasivní znalost označilo 9 respondentů, což vypovídá o tom, že i výraz *dvíčata* se řadí mezi téměř zaniklé

regionální lexémy, tento stav dokládá i výzkum Pavlína Hütterové, podle nějž nikdo z nejmladší generace tento výraz neužívá.⁷²

CHŮJE – *chůje*, f., sg.,; *chvojí*

tab.43

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Chvojí	53	77	54	80	107	78
Chůji	13	19	9	13	22	16
Dubletně	3	4	4	6	7	5
Doplněno chvojí	0	0	1	1	1	1
Pasivně chůji	10	14	10	15	20	15

Také u tohoto výrazu dominuje se 78% výskytem podoba *chvojí* nad nářeční variantou *chůje*, která získala pouze 16 %. Jeden respondent se nerozhodl ani pro jednu z nabízených možností a doplnil výraz ze svého jazykového úzu, tj. *chvoje*. Tuto možnost uvádí i Marie Janečková jako další jihočeskou nářeční variantu slova *chvojí*.⁷³

KOLNA – *kolny*, f., sg.; *kůlna*

tab.44

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Kůlny	33	48	48	71	81	59
Kolny	25	36	11	16	36	26
Dubletně	11	16	9	13	20	15
Pasivně kolny	16	23	18	26	34	25

Lexikalizovaná podoba hláskoslovného původu typická pro celou jihozápadočeskou oblast je slovo *kolna*. Ani u tohoto výrazu se však neukázalo výrazné početní zastoupení u mladé generace (aktivně 26 %), *kolna* sice nepatří mezi zcela zaniklé nářeční hláskoslovné varianty, převažuje však spisovná varianta *kůlna*. K odlišnému výsledku dospěla ve svém výzkumu Eva Březinová, na Horažďovicku byl u mladé generace doložen 90% výskyt.⁷⁴

⁷² Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 77.

⁷³ Janečková, M.: *K problematice nářečních jevů v širším jihočeském okruhu*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu II*. České Budějovice 1993, s. 23.

⁷⁴ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 83.

KOŠATKA – *košatky*, f., sg.; *ošatka*

VÍČKO – *vička*, n., sg.; *ošatka*

tab.45

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Ošatka	50	73	34	50	84	61
Košatka	5	7	4	6	9	7
Víčko	12	17	25	37	37	27
Ošatka i košatka	2	3	4	6	6	4
Ošatka i víčko	0	0	1	1	1	1
Pasivně víčko	8	12	9	13	17	12
Pasivně košatka	13	19	10	15	23	17

Pro spisovný výraz *ošatka* existují na Táborsku dvě regionální varianty, jednak slovo *košatka* (k- se zde objevilo významovým přichýlením ke slovu *koš*),⁷⁵ jednak slovo *vičko*. Výraz *košatka* dosáhl nízkého aktivního i pasivního procentuálního zastoupení (aktivní 7 %, pasivní 17 %). Překvapivě velký podíl odpovědí (27 %) byl však zjištěn u lexému *vičko*, takto vysoký výsledek považuji za nepravděpodobný a připisuji ho nepochopení sémantiky daného slova, tj. respondenti slovo *vičko* pokládali za deminutivum od slova *víko* (ve významu poklop, uzávěr).

KRABUŠ – *krabuše*, f., sg.; *náhubek*

tab.46

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Krabuš	8	12	2	3	10	7
Náhubek	60	87	63	93	123	91
Dubletně	0	0	2	3	2	1
Doplněno rabuš	1	1	1	1	2	1
Pasivně krabuš	6	9	9	13	15	11

Ani další nářeční výraz *krabuš* se u mladé generace neprokázal jako živý. 91 % respondentů upřednostňuje spisovný výraz *náhubek* a pouhých 7 % zvolilo výhradně nářečně zabarvenou variantu. Dva respondenti připsali další možnost, a to modifikovaný nářeční výraz (s vynechaným *k*), tj. *rabuš*.

⁷⁵ Janečková, M.: *Ještě k nářečním jevům jihozápadočeské oblasti, srovnání s oblastí západočeskou*. In: Jazyk a řeč jihočeského regionu III. České Budějovice 1994, s. 16.

LOCH – *lochu*, m., sg.; *sklep*

tab.47

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Sklepa	66	96	67	99	133	97
Lochu	1	1	0	0	1	1
Dubletně	2	3	1	1	3	2
Pasivně lochu	13	19	10	15	23	17

Stejně tak výraz *loch* v mluvě mladé generace mizí, užívají jej pouze čtyři respondenti, z toho ještě tři dubletně. Ve výzkumu Evy Březinové preferovalo slovo *loch* 7 respondentů z celkového počtu 60, což sice představuje vyšší procentuální zastoupení (12 %),⁷⁶ než je v mém materiálu, i takové číslo ovšem potvrzuje velmi slabou pozici tohoto lexému v mluvě mladé generace.

LOKÁČ - *lokáče*, m., sg.; *louže*

tab.48

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Louže nebo kaluže	67	97	68	100	135	99
Lokáče	0	0	0	0	0	0
Dubletně	2	3	0	0	2	1
Pasivně lokáče	12	17	9	13	21	15

V následující větě byly respondentům dány tři možnosti (*louže*, *kaluže*, *lokáče*), cílem však bylo zjistit výskyt nářečního výrazu *lokáč*, proto v tabulce uvádím součet zbylých odpovědí *louže* a *kaluže*. Zbyněk Holub vysvětluje výraz *lokáč* jako větší louži po dešti, případně louži na vyježděném místě cesty nebo v poli.⁷⁷ Jeden z respondentů, kteří pasivně znají lexém *lokáč*, připsal, že pociťuje významový rozdíl mezi *louží/kaluží* a *lokáčem*, protože *lokáč* je podle něj, stejně jako u Holuba, „*velká louže v prohlubni na silnici*“. Kromě 15 odpovědí potvrzujících pasivní znalost a jedné odpovědi ve prospěch dubletního užití spolu s výrazem *louže*, nebyla doložena existence tohoto výrazu, tzn., že tento lexém mladá generace na Táborsku již vůbec neužívá.

⁷⁶ Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004, s. 83.

⁷⁷ Holub, Z.: *K problematice genia loci v lexikální rovině jazyka na Doudlebsku*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu IV*. České Budějovice 1995, s. 26.

PUCKA - *pucky*, m., sg.; *míč*

tab.49

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Míč	66	96	66	97	132	96
Pucka	2	3	2	3	4	3
Dubletně	1	1	0	0	1	1
Pasivně pucka	15	22	12	18	27	20

Pouze 3% zastoupení dosáhl výraz dříve typický především pro jižní část jihozápadočeské nářeční oblasti. Dnes se však v mluvě mladé generace už téměř nevyskytuje. Zajímavé ovšem je, že respondent, který zakroužkoval v dotazníku obě možnosti, tj. *míč* i *pucka*, zároveň doplnil, že vnímá významový rozdíl mezi oběma výrazy. *Pucka* označuje podle něj špatně nafouknutý nebo prasklý míč, takovéto rozdělení bychom mohli chápat jako odkaz k původní sémantice tohoto výrazu, slovo *pucka* totiž označovalo hlavně podomácku z hadrů nebo z chlupů vyrobený míč.⁷⁸

SRŠÁNĚ – *sršáně*, m., sg.; *sršeň*

SRŠNĚ - *sršně*, m., sg.; *sršeň*

SRŠÁN – *sršána*, m., sg.; *sršeň*

tab.50

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Sršeň	33	49	38	56	71	52
Sršán	16	24	9	13	25	18
Sršán	3	4	0	0	3	2
Sršeň i sršán	9	13	17	25	26	19
Sršeň i sršán	3	4	0	0	3	2
Sršeň i sršně i sršán	1	1	4	6	5	4
Sršeň i sršán i sršán	2	3	0	0	2	1
Sršně i sršán	1	1	0	0	1	1
Sršán i sršán	1	1	0	0	1	1
Pasivně sršně	18	26	26	38	44	32
Pasivně sršán	26	38	31	46	57	42
Pasivně sršán	13	19	14	21	27	20

Spisovný tvar (*sršeň*) sice s 52 % procenty převážil nad ostatními možnostmi, podle tabulky však můžeme konstatovat, že ani podoba *sršán* není úplně zaniklá, 18 % dotázaných preferovalo tuto variantu, 19 % ze zkoumaného vzorku užívá dubletně *sršeň*

⁷⁸ Kršková, M.: *Dobráci, filuti, meláci*. Praha 1957, s. 238.

i *sršáň*, 7 % respondentů zvolilo variantu *sršáň* v kombinaci s dalšími možnostmi, kromě toho 44 respondentů podržením označilo pasivní znalost této slovtvorné podoby. Ostatní varianty (*sršán*, *sršně*) se neprojevily významným zastoupením. Na Třeboňsku se u mladé generace za spisovným *sršeň* umístila podoba *sršán* (40 %),⁷⁹ odpověď *sršáň* ovšem nebyla respondentům nabídnuta.

SVAČNA – *svačny*, f., sg.; *svačina*

tab.51

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Svačinu	60	87	60	88	120	87
Svačnu	5	7	4	6	9	7
Dubletně	4	6	4	6	8	6
Pasivně svačnu	10	14	15	22	25	18

Nářeční hláskoslovná varianta (*svačna*) spisovného tvaru *svačina* se podle *Českého jazykového atlasu* vyskytuje ve východní části středních Čech a v jižních Čechách, a to převážně dubletně s podobou *svačina*. U mladé generace na Táborsku se tento stav nepotvrdil, variantu *svačna* zvolilo pouze 9 respondentů, 8 respondentů se přihlásilo k dubletnímu užívání a 25 označilo pasivní znalost.

ŠUSKA – *šusky*, f., sg.; *škubánky*

tab.52

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Škubánky	44	64	55	81	99	72
Šušku	23	33	7	10	30	22
Dubletně	2	3	6	9	8	6
Pasivně šuska	6	9	17	25	23	17

Lexém *škubánky* u mladé generace jasně převažuje nad nářečním výrazem *šuska*, který získal 22 %, 8 respondentů (6 %) užívá *šuska* i *škubánky* a 17 % daný výraz pouze zná, ale neužívá. Jeden respondent, který zvolil obě možnosti, dále uvedl, že se jedná o dva rozdílné pokrmy, protože *šuska* jsou vlastně opečené *škubánky*, stejně tak Holub vykládá výraz *šuska* jako *škubánky*, v některých oblastech může však podle něj *šuska* představovat *škubánky* opečené a někde dokonce moučnou kaši.⁸⁰

⁷⁹ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 82.

⁸⁰ Holub, Z.: *K problematice genia loci v lexikální rovině jazyka na Doudlebsku*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu IV*. České Budějovice 1995, s. 27.

TALUTA – *taluty*, f., sg., *příkop*

tab.53

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Příkop	54	79	56	82	110	80
Taluta	10	14	6	9	16	12
Dubletně	5	7	6	9	11	8
Pasivně taluta	20	29	32	47	52	38

Výraz *taluta* zná přes 50 % respondentů, aktivně jej ovšem užívá pouze 20 %, z toho ještě část dubletně s neutrálním lexémem *příkop*. Tento lexém zařadila do dotazníku i Pavlína Hütterová, která však v nabídce uvedla ještě další lexémy se stejnou nebo podobnou sémantikou, což mohlo způsobit, že v jejím materiálu dosáhl tento lexém pouze 5 %. Přesto se tím potvrzuje, že výraz *taluta* u mladé generace zaniká.⁸¹

(V)OKŮRKA – (*v*)*okůrky*, f., sg.; *okurka*

tab.54

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
(V)okurku	66	96	57	84	123	90
(V)okůrku	2	3	3	4	5	4
Dubletně	1	1	8	12	9	6
Pasivně (v)okůrku	19	28	28	41	47	34

Vedle spisovné krátkosti ve slově (*v*)*okurka* můžeme v jižních Čechách zaznamenat i variantu s délkou (*v*)*okůrka*. Protetické *v-* uvádím v závorce, neboť zjišťování jeho výskytu nebylo v centru mého zájmu. Délka se však na základě výsledků mého výzkumu nepotvrdila, u mladé generace výrazně převažuje spisovná krátkost, výhradně varianty (*v*)*okůrka* užívají 4 % respondentů, 6 % pak dubletně s variantou (*v*)*okurka*.

(V)OTÁPEK – (*v*)*otápku*, m., sg.; *škraloup*

tab.55

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
(V)otápek	20	29	10	15	30	22
Škraloup	48	70	55	81	103	75
Dubletně	1	1	3	4	4	3
Pasivně (v)otápek	11	16	12	18	23	17

⁸¹ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 76.

Dále jsem se snažila zjistit, zda mladá generace užívá lexém *(v)otápek* (stejně jako u výrazu *(v)okůrka* uvádím *v-* v závorce). I v tomto případě spisovná varianta předčila četností výskytu nářeční výraz. Odpověď *(v)otápek* zvolilo 30 respondentů (22 %), 3 % zkoumaného vzorku jej užívají dubletně spolu se spisovným výrazem a 17 %, ač daný výraz zná, dává přednost slovu *škraloup*. Podobný procentuální výskyt zaznamenala ve svém výzkumu i Pavlína Hütterová, výrazy *otápek* a *votápek* dosáhly dohromady 29% zastoupení.⁸²

ZOUBEK – *zoubku*, m., sg.; *stroužek česneku*

tab.56a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Stroužek	5	100	21	100	41	96
Zoubek	0	0	0	0	1	2
Dubletně	0	0	0	0	1	2
Pasivně zoubek	1	20	1	5	5	12

tab.56b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Stroužek	67	98	66	98	133	98
Zoubek	1	1	1	1	2	1
Dubletně	1	1	1	1	2	1
Pasivně zoubek	7	10	4	6	11	8

Slovo *zoubek* ve významu *stroužek* se u mladé generace téměř nevyskytuje, pouze dva z dotázaných preferují tento výraz a dva jej kombinují s neutrálním *stroužek*. Všichni respondenti užívající slovo *zoubek* pocházeli přímo z Tábora nebo okolních vesnic, což odpovídá územnímu vymezení tohoto lexému, podle *Českého jazykového atlasu* se totiž vyskytuje pouze na Táborsku, Milevsku a Písecku.

⁸² Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 74.

ŽLÍCE, ŽÍCE – *žlice, žice, f., sg., lžice*

tab.57

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Lžící	47	68	35	51.5	82	60
Žlící	3	4	13	19	16	12
Žící	9	13	7	10	16	12
Lžící i žlící	6	9	12	18	18	13
Lžící i žící	4	6	1	1.5	5	3
Pasivně žící	12	17	13	19	25	18
Pasivně žlící	28	41	25	37	53	39

U slova *lžice* byl sice zaznamenán i výskyt některých nářečních podob jako *žlice, žice*, tyto varianty byly však v dotazníku potvrzeny spíše pasivní znalostí než opravdu aktivním užíváním. Jednoznačně převládala spisovná podoba *lžice* (60 %), naopak podoby *žlice* a *žice* se shodně vyskytly pouze ve 12 % odpovědí.

4.2 Adjektiva

PAŽLUTNEJ – *mlsný*

tab.58

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Mlsnej	67	97	68	100	135	99
Pažlutnej	2	3	0	0	2	1
Pasivně pažlutnej	3	4	4	6	7	5

Na základě nářečního slovníčku Marie Krškové jsem vybrala lexém *pažlutnej*. Z rodinného úzu znám ze stejného základu derivované substantivum *pažlutník* (mlsný člověk). Výskyt tohoto výrazu však u mladé generace na Táborsku nebyl doložen, pouze dva respondenti preferují tuto možnost a podobně pouze 7 respondentů zaznačilo do dotazníku pasivní znalost.

VOKŘENĚLEJ – *divně se tvářící*

tab.59

VOKŘENĚLEJ	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Používá	3	4	6	9	9	7
Zná, ale nepoužívá	40	58	30	44	70	51
Nezná	26	38	32	47	58	42

U dalšího zkoumaného lexému *vokřenělej* se ukazuje velký rozpor mezi aktivním užitím a pasivní znalostí, zatímco 51 % respondentů výraz zná, aktivně jej užívá pouze 7 %, to může značit, že dříve skutečně patřil tento výraz mezi frekventované prvky, v mluvě mladé generace dnes už však nepatří mezi prvky živé.

VYTABENEJ – *hezky nebo slavnostně oblečený*

tab.60

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Vyšňořenej nebo vymóděnej	66	96	65	96	131	96
Vycabenej	3	4	3	4	6	4
Pasivně vycabenej	2	3	5	7	7	5

Marie Kršková vysvětluje nářeční výraz *vycabenej* pomocí ekvivalentu *vyšňořený*, využila jsem tohoto vysvětlení ve svém dotazníku a nabídla jsem jej jako druhou možnost, někteří respondenti však uváděli, že nepoužívají ani jednu z daných možností a doplnili třetí variantu *vymóděnej*. Výrazy *vyšňořenej* a *vymóděnej* jsem do statistiky sečetla, chtěla jsem totiž zjistit především výskyt nářečního výrazu *vycabenej*. Ukázalo se, že ani tento lexém se v mluvě mladé generace nezachoval, zvolila ho pouze 4 % respondentů.

4.3 Slovesa

CHVÁTAT

tab.61

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Chvátám	48	70	47	70	95	70
Pospíchám	3	4	3	5	6	4
Spěchám	6	9	4	6	10	7
Chvátám i pospíchám	2	3	1	1	3	2
Chvátám i spěchám	3	4	3	4	6	4
Chvátám, pospíchám i spěchám	7	10	10	14	17	13
Pasivně chvátám	3	4	1	1	4	3

Upřednostňování slovesa *chvátat* je charakteristickým rysem mluvy v celé jihozápadočeské oblasti. Respondenti měli do věty doplňovat 1. osobu singuláru, tento tvar byl vybrán z toho důvodu, že není možné zvolit některé z dalších regionálně

příznakových, ale dokonavých sloves (*přichvátnout (si)*, *chvátnout (si)*), která se vyskytují jednak jako reflexiva, jednak bez zvrtného *si*. Výskyt těchto regionálně příznakových výrazů jsem zkoumala v imperativu singuláru. Materiál skutečně potvrdil silnou převahu slovesa *chvátat*, u mladé generace se vyskytlo v 70 %. Velký podíl dotazovaných volí dubletní nebo dokonce tripletní užití. Naopak odpovědi, které by preferovaly výhradně slovesa *pospíchám* nebo *spěchám*, se objevilo velmi málo. Jasně upřednostňování nářečně příznakového *chvátat* bylo doloženo i ve výzkumu Pavlína Hütterové, na Třeboňsku užívá toto sloveso 84 % respondentů z mladé generace.⁸³

Výlučné užívání tohoto slovesa ostatně dokládají i nahrávky. Zatímco ekvivalenty *spěchám* nebo *pospíchám* se nevyskytly ani jednou, sloveso *chvátám* bylo zachyceno na obou nahrávkách celkem třikrát (M2, *von ňikam nechvátá a kam chvátáš*; M3, *chvátám strašně*).

CHVÁTEJ, CHVÁTNI (SI), PŘICHVÁTNI (SI)

tab.62

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Chvátej	41	60	30	44	71	52
Chvátni (si)	11	17	10	15	21	16
Přichvátni (si)	5	7	6	9	11	8
Pospěš (si)	0	0	1	1	1	1
Spěchej	1	1	1	1	2	1
Chvátej i Chvátni (si)	7	10	4	6	11	8
Chvátej i Přichvátni (si)	1	1	6	9	7	5
Chvátej i pospěš (si)	2	3	0	0	2	1
Chvátej i Chvátni (si) i Přichvátni (si)	1	1	10	15	11	8
Pasivně chvátej	8	12	14	21	22	16
Pasivně chvátni si	15	22	27	40	42	31
Pasivně přichvátni (si)	27	39	24	35	51	37

Stejně tak v imperativu singuláru převládalo sloveso *chvátat*, kterému dalo přednost 52 %, na druhé místo se řadí s 16 % *chvátni (si)* a na třetí místo s 8 % *přichvátni (si)*, proti tomu *spěchej* a *pospěš (si)* se vyskytly jen v několika odpovědích. I v tomto případě se objevilo poměrně velké množství dublet nebo i tripletní užití všech tří regionalismů.

⁸³ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 76.

I když procentuální rozložení mezi tři regionálně příznaková slovesa se ve výzkumu Pavlína Hütterové poněkud liší, tj. všechna tři slovesa získala přibližně stejný podíl (přes 20 %), přesto se tím potvrzuje jejich silná pozice u mladé generace.

MELE SE – *viklá se*

tab.63

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Viklá se	35	51	43	63	78	57
Mele se	30	43	15	22	45	33
Dubletně	4	6	10	15	14	10
Pasivně mele se	23	33	24	35	47	34

Podle *Českého jazykového atlasu* se nářeční výraz *mele se* užívá v jižních a jihovýchodních Čechách s přesahem na Moravu ve významu *viklá se*. I u mladé generace se tento výraz ještě vyskytuje, 43 % ho užívá, z toho 10 % zvolilo zároveň *mele se* i *viklá se*, 34 % respondentů disponuje pasivní znalostí toho výrazu.

NASVIŤ – *rozsvit'*

ROUŽNI – *rozsvit'*

tab.64a

Užitá varianta	Benešovsko	% z 5	Českobudějovicko	% z 21	Táborsko	% z 43
Rozsvit'	4	80	20	95	33	76
Nasvit'	0	0	1	5	8	19
Dubletně	1	20	0	0	2	5
Pasivně nasvit'	2	40	6	29	19	44
Pasivně roužni	0	0	10	48	0	0

tab.64b

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Rozsvit'	57	83	60	88	117	85
Nasvit'	9	13	0	0	9	7
Dubletně	3	4	8	12	11	8
Pasivně nasvit'	27	39	33	49	60	44
Pasivně roužni	10	14	0	0	10	7

V dalším případě bylo mým cílem zjistit především frekvenci užití slovotvorné varianty *nasvitit* ve významu rozsvítit a spíše na okraj jsem do dotazníku uvedla i výraz *roužnout*, který se podle *Českého jazykového atlasu* vyskytuje jižně od Tábora. Prokázala se pouze pasivní znalost tohoto lexému, potvrdilo se ovšem, že tento lexém se

skutečně vyskytuje v jižnější oblasti, než leží Tábořsko, protože všech 10 respondentů, kteří výraz *roužni* podtrhli, pocházelo z Českobudějovicka (viz tab.66a). Prefix *na-* u lexému *svítit* užívá 19 % respondentů, 5 % dubletně spolu s prefixem *roz-* a 44 % tuto slovotvornou variantu pouze zná. Ani prefigované sloveso *nasvítit* tedy nepatří mezi živé regionalismy.

PAPIT SE - *tvářit se pyšně*

tab.65

PAPIT SE	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Používá	1	1	3	4	4	3
Zná, ale nepoužívá	20	29	10	15	30	22
Nezná	48	70	55	81	103	75

U dalšího lexému zařazeného podle slovníčku Krškové se rovněž neprokázal aktivní úzus, toto sloveso totiž užívají pouhá 3 % respondentů, více respondentů (22 %) daný výraz zná, ale neužívá jej, i tento lexém tedy patří na Tábořsku k neživým.

ROMEJŠÍ, RUMEJŠÍ - *mží*

tab.66

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Mží	68	99	67	99	135	98
Romejší	0	0	1	1	1	1
Rumejší	1	1	0	0	1	1
Pasivně romejší	4	6	6	9	10	7
Pasivně rumejší	5	7	7	10	12	9

Vedle výrazu *mží* jsem v dotazníku uvedla ještě možnosti *romejší* a *rumejší*. Někteří respondenti sice zvolili možnost *mží*, připisovali však další synonyma, např. *mrholí*. Vzhledem k tomu, že se jednalo o slova spisovná, s širším územním rozsahem, neobjevují se tyto možnosti v tabulce. Nářeční výrazy *romejší* nebo *rumejší* byly zaznamenány dohromady ve dvou případech, stejně tak pasivní znalost se ukázala velmi nízká. Obdobně v materiálu Pavlína Hütterové pouze jeden respondent označil možnost *rumejší*,⁸⁴ můžeme tedy považovat tento lexém za téměř zaniklý.

⁸⁴ Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007, s. 80.

SCHRASTNOU – *spadnout*

tab.67

Užitá varianta	VESNICE celkem	% z 69	MĚSTO	% z 68	CELKEM	% z 137
Spadnout	65	95	67	99	132	96
Schraстnout	3	4	1	1	4	3
Dubletně	1	1	0	0	1	1
Pasivně schraстnout	13	19	11	16	24	18

Marie Kršková zařadila nářeční ekvivalent do svého nářečního slovníčku v podobě *schraстnout*, Janečková však uvádí tento lexém s délkou, tzn. *schráстnout*, podle ní vychází z citoslovečného *chrást* (*bum, bác*) a značí tedy s rámusem *spadnout*.⁸⁵ Ani tento výraz se však v mluvě mladé generace na Táborsku nezachoval, výhradně tuto možnost zvolili pouze 4 respondenti, k pasivní znalosti se přihlásilo 18 % dotazovaných.

⁸⁵ Janečková, M.: *K hláskoslovné, tvaroslovné, slovtvorné a lexikální stránce nářečí na Českobudějovicku*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu I. České Budějovice 1992*, s. 17.

5. Z Á V Ě R

Podle výsledků mého výzkumu se v mluvě mladé generace na Táborsku v každém jazykovém plánu dochovalo jen několik regionálně příznakových jevů. Pokud existovala obecně česká varianta, většinou respondenti volili tuto možnost.

Jediným živým prvkem v hláskoslovné rovině je zachovávání *-í-* po sykavkách, pouze u lexémů *cítit* a *cícha* se začíná prosazovat diftongizované *-ej-*.

Stejně tak v tvarosloví mladá generace užívá jen několik prvků charakteristických pro jihozápadočeskou oblast. Mezi takové prvky patří užívání nestažených tvarů přivlastňovacích zájmen (*tvoje*), to však pouze v akuzativu plurálu, v singuláru už převažovaly tvary stažené. V části pojednávající o slovesné konjugaci se pak ukázalo v 2. os. sg. ind. prez. častější užívání *(j)si* proti nespisovnému *seš*, což je typické právě pro jzč. oblast. 2. os. sg. pomocného slovesa *být* už se však u mladé generace objevuje ve stažené podobě (*kdes*), podobná situace nastává i 2. os. sg. slovesa *být* ve spojení se zvratným zájmenem, ani v tomto případě mladá generace nezachovává regionálně příznakové plné tvary typu *koupil (j)si si*. Zatímco na zbylém území Čech dochází k úženi (*é>í*) ve tvaru přičestí trpného kategorie výsledného stavu, v jzč. oblasti zůstává spisovný tvar, děje se tomu tak i v mluvě mladé generace, což potvrzuje i můj materiál.

Vzhledem k poloze zkoumané oblasti jsem do tvaroslovné části zařadila i jeden jev středočeský, tj. deklinaci adjektiv podle tvrdého zájmenného skloňování (*dobreho, dobremu, dobrom*), tato deklinace se však v mluvě mladé generace na Táborsku téměř nevyskytuje.

Všechny získané výsledky jsem systematicky porovnávala s výzkumy provedenými na Třeboňsku a na Horažďovicku. Mé výsledky výzkumu se většinou shodovaly s oběma výzkumy v tom, zda daný jev patřil k zánikovým nebo živým prvkům v mluvě mladé generace, velmi často však dosáhl zkoumaný nářeční jev vyššího procentuálního zastoupení ve výše uvedených výzkumech než v mém materiálu. V ojedinělých případech jsme došly k odlišným závěrům, ustrnulé skloňování přivlastňovacích adjektiv zakončené na *-ovo* (především u maskulin) má podle výsledků výzkumu Evy Březinové a Pavlíny Hütterové stálé postavení i v mluvě mladé generace, tento jev ovšem nepatří mezi frekventované v mluvě mládeže na Táborsku. Podobná je situace i u zakončení sloves 4. třídy ve 3. os. plurálu na *-í*. Zatímco ve výzkumech z dalších dvou lokalit mladá generace stále preferuje zakončení na *-í*, na Táborsku jasné převažuje zakončení *-ej*. Tyto rozdíly mezi jednotlivými oblastmi jsou patrně způsobeny těsným sousedstvím Táborska se středočeskou oblastí,

respektive vlivem středočeské mluvy na mluvu na Táborsku.

V lexikální části se z 37 zkoumaných regionalismů potvrdilo pevné místo pouze dvou výrazů, a to jednak lexému *chvátat*, jednak nářečního označení bramboráku, tj. *cmunda*. Častější výskyt (nepřesahující však 50 %) byl zaznamenán rovněž hláskoslovných variant nebo lexémů *sršáň*, *kolna*, *mele se* a *čumbrky*, ostatní nářeční výrazy nemá mladá generace ve svém aktivním úzu.

Dotazníkový výzkum jsem se pokusila podepřít i metodou nahrávek, kromě několika ojedinělých nářečních jevů a lexému *chvátat* se však na nahrávce vyskytly pouze obecně české prvky.

Celkově tedy můžeme říci, že do mluvy mladé generace na Táborsku stále více pronikají prvky obecné češtiny a prvky lokálně příznakové zanikají.

6. A N O T A C E

Jméno a příjmení autora: **Radka Návarová**

Název katedry a fakulty: **Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta**

Název diplomové práce:

Regionálně příznakové prvky v mluvě mladé generace v Táboře

Vedoucí diplomové práce: **Doc. PhDr. Josef Jodas**

Počet znaků: 85 569

Počet příloh: 3 (19 stran)

Počet titulů použité literatury: 36 titulů

Klíčová slova: dialektologie, jihozápadočeská nářeční podskupina, mluva mládeže, dotazníkový výzkum, Jihočeský kraj, Tábořsko

Anotace: Tato diplomová bakalářská práce pojednává o mluvě mladé generace na Tábořsku (okrajově i na Benešovsku a Českobudějovicku). Na základě dotazníkové metody je zde proveden výzkum třech jazykových rovin mluvy mladé generace na Tábořsku, a to roviny hláskoslovné, tvaroslovné a lexikální. Výsledky výzkumu jsou zpracovány v tabulkách a komentovány. Na základě výzkumu a porovnávání s dalšími pracemi zabývajícími se oblastí jižních Čech je dále vyhodnoceno, které nářečně příznakové prvky v mluvě mladé generace na Tábořsku přetrvávají a které naopak zanikají.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Augusta, P., Klínková, H.: *Tábor*. Praha 2001.
- Bělič, J.: *Nástin české dialektologie*. Praha 1972.
- Březinová, E.: *Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Horažďovice* (diplomová práce). Olomouc 2004.
- Cuřín, Fr. a kol.: *Jihočeská vlastivěda – Jazyk*. České Budějovice 1986.
- Český jazykový atlas I-V. Praha 1992 – 2005.
- Holub, Z. - Hroch, V.: *Genius loci českého jihu poněkud jinak aneb k fenoménu jmen „rodinných“*. In: *Genius loci českého jihozápadu*. České Budějovice 2006, s. 22 – 39.
- Holub, Z.: *K hláskoslovné, tvaroslovné, slovtvorné a lexikální stránce nářečí na Českokbudějovicku II*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu I*. České Budějovice 1992, s. 20 – 39.
- Holub, Z.: *K problematice genia loci v lexikální rovině jazyka na Doudlebsku*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu IV*. České Budějovice 1995, s. 24 – 43.
- Horejsková, L., Růžička, R.: *Vítejte na Táborsku*. Tábor 2006.
- Hütterová, P.: *Běžně mluvený jazyk na Třeboňsku* (diplomová práce). Olomouc 2007.
- Jaklová, A.: *Mluva mládeže v jižních Čechách*. České Budějovice 1986.
- Jančák, P.: *Běžná mluva v Praze a její nářeční zázemí*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 200 – 211.
- Janečková, M.: *Ještě k nářečním jevům jihozápadočeské oblasti, srovnání s oblastí západočeskou*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu III*. České Budějovice 1994, s. 16.
- Janečková, M.: *K hláskoslovné, tvaroslovné, slovtvorné a lexikální stránce nářečí na Českokbudějovicku*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu I*. České Budějovice 1992, s. 10 – 19.
- Janečková, M.: *K problematice nářečních jevů v širším jihočeském okruhu*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu II*. České Budějovice 1992, s. 14 – 27.
- Janečková, M.: *Německé přejímky v jihozápadočeské nářeční oblasti*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu IV*. České Budějovice 1995, s. 18 – 23.
- Janečková, M.: *Nespisovné prvky v mluvě střední generace jižních Čech*. In: *Jazyk a řeč jihočeského regionu IV*. České Budějovice 1995, s. 13 – 17.
- Janečková, M.: *Vývoj nářečních jevů v jihočeském regionu*. In: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha 1997, s. 193 – 199.
- Jílek, F.: *Jihočeský člověk a jeho řeč*. České Budějovice 1961.
- Krejča, F.: *Etnografický obraz jihočeského regionu*. In: *Genius loci českého jihozápadu*. Plzeň 2006, s. 29 – 38.

- Kršková, M.: *Blatské rozprávky*. České Budějovice 1974.
- Kršková, M.: *Dobráci, filuti, meláci*. Praha 1957.
- Lamprecht, A. a kol.: *České nářeční texty*. Praha 1976.
- Mluvnice češtiny 2*. Praha 1987.
- Lotko, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc 2005.
- Pruner, K.: *Černá hodinka*. Státní okresní archiv Tábor, Pozůstalost Marie Prunerové, inv. č. 311 a, kart. č. 6.
- Pruner, K.: *Máje*. Státní okresní archiv Tábor, Pozůstalost Marie Prunerové, inv. č. 313, kart. č. 6.
- Pruner, K.: *Přásky*. Státní okresní archiv Tábor, Pozůstalost Marie Prunerové, inv. č. 312, kart. č. 6.
- Pruner, K.: *Přijímání za souseda*. Státní okresní archiv Tábor, Pozůstalost Marie Prunerové, inv. č. 314, kart. č. 6.
- Sgall, P. - Trnková, A.: *K metodám zkoumání běžně mluvené češtiny*. NŘ 46, 1963, s. 28 – 35.
- Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní I*. Praha 1955.
- Voráč, J.: *Česká nářečí jihozápadní II*. Praha 1976.
- Voráč, J.: *Dosavadní výsledky soustavného zkoumání českých nářečí jihozápadních*. SaS 15, 1954, s. 157 – 160.
- Voráč, J.: *Nářečí*. In: *Západočeská vlastivěda – Jazyk*. Plzeň 1992, s. 67 - 103.

Internetové zdroje (mapy):

http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Tabor%C3%9C_Czech_town_-_location.png?uselang=cs (22. 3. 2008)

<http://gis.kraj-jihocesky.cz/mapy/obce/mapa.jsp> (22. 3. 2008)

8. PŘÍLOHY

8.1 Dotazník

UNIVERZITA PALACKÉHO
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

DOTAZNÍK

(výzkum nářečních prvků v jazyce mládeže v Táboře)

Jméno a příjmení*: **Rok narození:**

Škola: **Třída:**

Místo bydliště:

V udaném místě bydliště: A) žiji od narození

B) žiji let Předchozí bydliště:

MATKA

vzdělání*: základní střední bez maturity střední s maturitou vysokoškolské

Místo původu:

OTEC

vzdělání*: základní střední bez maturity střední s maturitou vysokoškolské

Místo původu:

*nepovinný údaj

ZAKROUŽKUJTE PROSÍM TY VÝRAZY, KTERÉ POUŽÍVÁTE V BĚŽNÉM HOVORU (DOMA S RODINOU, S PŘÁTELI)! CHYBÍ-LI VARIANTA, KTEROU BYSTE UŽILI, DOPLŇTE JI PROSÍM DO DOTAZNÍKU.

1. *Užíváte:*

a) pect

b) péct

c) píct

a) nest

b) nést

c) níst

a) zamest

b) zamést

c) zamíst

2. Čekali jsme už jen jednoho zedníka, ale přišli zase

a) (v)obá dvě

b) (v)oba dva

..... z jeho žáků zase zapomněli úkol.

Po (v)obědě se chce člověku spát.

- a) dobrom b) dobrym c) dobrém

V městě se roznese všechno.

- a) malom b) malym c) malém

V tak kině jsem ještě nebyla.

- a) (v)ošklivom b) (v)ošklivym c) ošklivém

11. Užíváte:

- a) pozdějš b) později c) pozdějc
a) rychlejš b) rychleji c) rychlejc
a) nadějnějš b) nadějněji c) nadějnějc
a) chytřejš b) chytřeji c) chytřejc

12. Užíváte:

- a) uvařino b) uvařeno
a) rozsvícino b) rozsvíceno
a) otevřino b) otevřeno
a) zamračino b) zamračeno

13. Studenti v druháku toho nejvíc.

- a) věděj b) vědějí c) věději d) ví e) vědí

Rodiče dětem pohádky.

- a) vyprávěj b) vyprávějí c) vyprávěji d) vypráví

Jeho špatný skutky se proti němu.

- a) (v)obracej b) (v)obracejí c) (v)obraceji d) (v)obrací

Mladý lidi pracovat s počítačem.

- a) uměj b) umějí c) uměji d) umí

Některý lidi neustále nepříjemnou atmosféru.

- a) vytvářej b) vytvářejí c) vytvářeji d) vytváří

14. Ne(v)otravuj !

- a) mi b) mě

Poslouchej !

- a) mi b) mě

Já jednu ubalim!

- a) ti b) tě

Jak to mám vysvětlit!

- a) ti b) tě

15. Podívej se na to!

- a) mně b) mi

Pověz to !

- a) mně b) mi

Ukažte to !

- a) mně b) mi

Nelži!

- a) mně b) mi

16. (V)ohřál tu polívku?

- a) (j)si si b) sis

Koupil novou bundu? a) (j)si si b) sis
 Už navečeřel? a) (j)si se b) ses
 Nezašpinil ? a) (j)si se b) ses
 Ty ale šikovná! a) (j)si b) (j)seš
 fakt machr. a) (J)si b) (J)seš
 to vzal? a) Kde (j)si b) Kdes
 to zjistil? a) Jak (j)si b) Jaks

17. Při referátu se mi udělalo špatně. a) mojem b) mym c) mom
 Zajdeš na návštěvu k kamarádovi? a) memu b) mojemu c) mýmu
 rodiče už neviděl strašně dlouho. a) mý b) moje
 Můžu si vzít ty zimní boty? a) tvý b) tvoje
 Překvapila mě ta zpráva o babičce. a) tvý b) tvojí c) tvej
 (V)o děti se strašně bojí. a) svý b) svoje

18. *Užíváte:*

a) Popros!	b) Poproš!	a) Poproste!	b) Poprošte!
a) Nos to sem!	b) Noš to sem!	a) Noste to sem!	b) Nošte to sem!
a) Povož mě!	b) Povož mě!	a) Povožte mě!	b) Povožte mě!
a) Pomoz mi!	b) Pomož mi!	a) Pomozte mi!	b) Pomožte mi!
a) Neudus ho!	b) Neuduš ho!	a) Neuduste ho!	b) Neudušte ho!
a) Nejezdi tam!	b) Nejezdi tam!	a) Nejezděte tam!	b) Nejezděte tam!

19.

VÝRAZY, KTERÉ POUŽÍVÁTE, ZAKROUŽKUJTE. VÝRAZY, KTERÉ ZNÁTE, ALE NEPOUŽÍVÁTE, PODTRHNĚTE. POKUD POCITŮJETE MEZI NĚKTERÝMI UVEDENÝMI VÝRAZY VÝZNAMOVÝ ROZDÍL, UVEĎTE A VYSVĚTLETE. POKUD BYSTE UŽILI JINÝ VÝRAZ, ROVNĚŽ UVEĎTE.

- Opilec se skácel do
a) příkopu b) taluty
- Celý den
a) mží b) romejší c) rumejší
- Pozor! Lítá tu
a) sršeň b) sršně c) sršán d)sršán
- Už je tma. !
a) Rozsviť b) Nasviť c) Roužni
- Dej to pečivo na

- a) víčko b) košatku c) ošatku
- Už to mlíko pít nebudu, udělal se tam
- a) (v)otápek b) škraloup
- Vypadají jako
- a) dvojčata b) dvíčata
- jí snad úplně všechno.
- a) Žlící b) Lžící c) Žící
- Dejte tomu dítěti, ať nebrečí.
- a) dudlík b) cucák
- je oblíbená hračka kluků.
- a) Míč b) Pucka
- mi zub.
- a) Mele se b) Viklá se
- Koupila pár rajčat a
- a) (v)okurku b) (v)okůrku
- Už přišla zima. Venku je pořádná
- a) chumelenice b) čina c) prášenice
- Po dešti jsou všude na cestě
- a) louže b) lokáče c) kaluže
- Maminka dělá na sádle.
- a) cmundu b) bramboráky
- Jako malá jsem nesnášela
- a) škubánky b) šusku
- Dojdi pro pár brambor do
- a) sklepa b) lochu
- Přidej tam česneku.
- a) stroužek b) zoubek
- Blíží se Vánoce, musíme dojít na
- a) chůji b) chvojí
- Denně mi připravuje
- a) svačnu b) svačinu
1. Dojdi pro dříví do
- a) kolny b) kůlny
- Z toho stromu bych nechtěl
- a) schrastnout b) spadnout

8.2 Ukázky z přepisu nahrávek

Jak už bylo v úvodu řečeno, podařilo se mi zaznamenat spontánní, neformální a místy i vulgární rozhovor tří mluvčích žijících v Táboře (M1 – žena, 23 let; M2 – muž, 24 let; M3 – muž 24 let). Na nahrávce se objevilo jen několik regionálně příznakových prvků, o kterých jsem se zmínila v příslušných kapitolách, hojně se ovšem vyskytovaly jevy obecně české (úženi *é>í*, diftongizace *y(i) > ej*, protetické *v-*, apod.). Pro ilustraci uvádím ukázky z obou získaných nahrávek. Při přepisu jsem postupovala podle zásad stanovených v knize České nářeční texty.

Nahrávka č. 1

M3: *Ďeláš to jako při škole, teda při práci? Při práci, chodíš normálně. No tag hlavně, že to zvládáš.*

M1: *Teť kúli prázdninám sme mňeli teťkom dva tejdni po sobje, že sem musela do školi a ted' zase, ted' du todle úterí a pak du zase to úterí a pak uš, pak uš asi budou prázňini.*

M3: *Budeme mít prázňini a bude dobře.*

M1: *Ale jó, někerí učitelé sou f pohod'e, ale někerí jako na češtinu je to v hajzlu. Já sem se ho ptala, říkám, proč nám nedáváte lepší známki, třeba já sem votpovjed'ela na čtiři čtiři otázki, říkám, to bich si tu čtverku zasloužila, ne? A von mi na to řek, že je to stejní, jako gdibich mu řekla, že bich se ho zeptala, co mňel g vobjedu a von bi mi vodpovjed'el, že salát.*

M2: *Taks mu mňela říct, no vi ste prost'e debil.*

M1: *Já říkám, ti vole, tak já tadi vo známce a von vo salát'e.*

M2: *Protože se málo hádáš.*

M1: *Jag hádám. Fčera mňe zmrdal, vole, f Praze doktor, ne, ten bil. Višla sestra, bila nepřijemná jako prase.*

M2: *No ta bila, ti voe.*

M3: *Jó?*

M1: *Jenomže.*

M3: *A gde ste bili, v Motole nebo gde?*

M2: *Na Bulovce.*

M3: *Na Bulovce.*

M1: *Nó á teť sem vešla do ordinace, říkám, ti vole, doufám, že ten doktor bude vo něco příjemnější jak ta sestra, voe. Ta sestra bila příjemná náhodou.*

M2: *Jó, ta bila.*

M1: *Ten doktor.*

M2: *To bich mu jí asi dal hnet mezi dveřma, jestli bil*

M1: *No protože, ti voe, to je jednání doktorů, to je hnus, ne.*

M3: *A počkej, ti pudeš na nějakou tu voperaci nebo co.*

M1: *No protože doktor tadi řek, že si to mám nechat vodoperovat, že at' příště přídu a že to vodoperujem. Tak sem jela do Prahi a doktor v Praze mi řek nasraňe, že si mám chodit na nějakí rehabilitace v Táboře, že to na operaci neňi prostě a čau.*

M3: *Jo?*

M1: *A že i gdibi mňe, gdiš pudu na operaci, tag at' si du v Táboře, že má moc pacientů. Ale von si tam set, ti vole, jak velkej šéf a říká, co je za problém. Řikám, ti vole, a je to tadi. Řikám, no neňi problém, já jenom, že mňe jako bolí loket. A von prej, nó a co? Já říkám, no to já nevím, to musíte vi. A von prej, tak si řekneme ten záklat. Příde doktor, příde pacient. Řeknu vám takovou poučku.*

M2: *Bich mu řek, pane doktore, vi ste arogantní debil.*

M2: *Mňeli sme tudle doutníček vot sestri, co mi dala ti malinkí a ti sou úplňe jako mňamózňi. Lucie to vihulila jako cigáro celího doutníčka.*

M3: *Jó počkej, tos mi ukazoval přeci, tó.*

M1: *Ale tag dibi bil širší, tak neřeknu, tag ho vihulim normálně, ale takle.*

M2: *Diťs mi říkala, já sem si mislela, že sou slabší.*

M1: *No já sem si mislela, že sou slabší, ale von diž ho vitáh tak*

M3: *To víže jo, no. To pak je*

M2: *Tis jí dala zase kapesníček, abi tu bil bordel.*

M1: *Nó. Viť, šťeňe. No jo.*

M2: *Kapesníčki fšude. Bi mňe zajímalo, gde má tu pitomou kuličku.*

M3: *No ale kocour starí mrzout je očividňe smířen se svím osudem.*

M2: *Kocourovi je to úpe u prdele.*

M3: *Viť.*

M2: *Tomu je fšecho jedno. Ten dvacet hodin deňe prospí a štiri d'elá bordel. A s těch štírech ještě hodinu žere. Pudeš s tou tuškou spát?*

M1: *Z jakou tuškou? Jó. Nó, to bi bilo blbí.*

M3: *Aleš se bojí vo svoje oči.*

M2: *Přijít do postele a budu mít vipíchlí voko, voe. Sem neska brousil niš a ešťe sem se*

málem říš, ne voe. Říkám, to bi bilo víborní, voe.

M3: *Tak sem tadi zase.*

M2: *Bich přišel a říkám, bich pro zmňenu potreboval sešít tuhle prostředníček.*

M3: *Tak budeš mít památku aspoň na opravováňí.*

M2: *No to víže jo, sranda musí bejt.*

M3: *Zásadňí chiba bila, gdiš sem to říkal, že to vindáme, to sklo, tak*

M2: *To bilo padesát na padesát. Taki sem moch vést tebe.*

M3: *No jasňe, komu bi se to urvalo, tak tam ti ruce mňel, já sem to úplňe vjed'el, že bich je tam mňel taki. Ale tak sem si říkal, třeba ňejak to vijde, viť. Chiba. Chiba chiba.*

M2: *Mi ešće žahli hnet tetanofku, říkam, druhej den dobrí a pak další dva dni mňe bolela prdel, ti voe.*

M3: *Mmm, to tag vitvrdne d'ivňe, ne.*

M2: *Ti voe, mňe tam vopíchali snat vosumkrát. Mňe furt píchali, voe. Bolí to? Říkám, ne. Bolí to. Říkám, ne. Sem pag držel hubu, ne. Říkám, pane doktore, uš asi řežete fakt do moc živího, uš to řeže jag hovado. Já vám to ešće vopíchám, já uš řežu asi centimetr vot toho, co sem to umrtvoval. Říkám, sem rád, žeste mi to oznámil.*

Nahrávka č. 2

M1: *Žíš nevim, mám si začít*

M2: *Že ti, né, ti dicki povídáš žes ňegde bila a uš si nepamatuješ gdi, jako jag dlouho, třeba uš to tam nemaj, že jo.*

M1: *Tag vono to neňi tag dlouho, co sem tam bila.*

M2: *Tag vono to neňi tag dlouho, co kočki zmňeňili majitele.*

M3: *Nó, to je rok a púl.*

M1: *Ti voe, to je dobrí, tak sem tam bila před dvouma mňesícema. Nevim.*

M2: *To je moc rok a púl.*

M3: *Aha.*

M1: *Si kúli tobje voe začnu psát, kam choďim, abich ti mohla dicki říct, gde sem co sňedla, abis to vjed'el úplňe napřesňe.*

M2: *Tak se hnet naser.*

M1: *No nenaseru ne, ale tag já uš sem ťi neska říkala, dem do la torti si dát polífkku chleba. A gdis tam bila. No ti vole.*

M2: *Musim vizjistít, né. Gdo se neptá, hovno se dozví.*

M2: *No Mišo.*

M3: *Kousne mne?*

M2: *Ne. Nechá se podrbat a bude se na tebe usmívat.*

M3: *Jo?*

M2: *No fákt, normálně ho taghle s tohodle boku ho drbej jako pod hubou.*

M1: *No jenomže to bi Míša musel mít*

M2: *No a drbej drbej drbej!*

M1: *To bi musel mít Míša to*

M3: *Mislíš, že mne kousne a pak se mi budeš smát, vit'.*

M2: *Diš tam nacpu, né diš tam nacpu. Ten ještě nikoho nekous.*

M3: *Jó.*

M1: *Míša má moc tlustí prsti.*

M2: *Dik tam nacpu maliček i já, abich ho podrbal.*

M3: *To de vo to, jakej máš maliček, mne se to tam nedostane přes tendle kloup.*

M1: *Páček Honzí!*

M3: *Diš to tam nacpala Lucka, bich taki už tetka moh viuzít toho, to fak nedám, ti vole.*

M2: *Ted' zvedne to sklo nahoru.*

M3: *No ale prstík už nevindám, aš se do mne Honzik pustí. To je tén gladijátor.*

M2: *To je dobrej film.*

M3: *To je dobrej film, to je pravda.*

M1: *Ti vole, mi sme tadi nadrobili.*

M2: *Sem si neska koupil i brousek jako asi po púl roce, co bis tip, že stojí takovej normálně klasickéj brousek.*

M3: *Brousek?*

M2: *Ale jako kla normální klasickéj tak jako diš chceš prousit kosu.*

M3: *Jo, počkej tendle klasickéj.*

M2: *Ten je nejlepšší normálně klasickéj karborundum brousek.*

M3: *Si koupil klasickéj na kosu, jo?*

M2: *No.*

M2: *Ťim to nabrousím úpe nejlíp.*

M3: *Rači mám, diš sou ti, kerí ťi vedou ten nůš, f tom to nabrousíš líp.*

M2: *Jako ti dva, ti ti kolečka, jak tam to ťi to vostří strašně strhne, vole, a u ťedleťech šmejckejch nožů ťi to pak to vostří trhá, vole.*

M1: *Jakejch šmejckech, co se ťi nelíbí.*

M2: *No nič, vole, ale núš do kila vole je dicki šmejckej, to ti řekne každej, voe. Proč mislíš, že takovejhle núš profi stojí devjecet, protože ta vocel je asi trochu vo něčom jinim.*

M2: *Ešte chodíš na hermelín k pošće?*

M3: *Čoveče ten hermelín uš sem si tam nedal hodně dlouho. Tet' sem si tam dával párek v rohlíku a chlapík mi říká, si dáte. Říkám, párek v rohlíku, chvátám strašně. Hm hm hm, no ešte jedno slovíčko bich potřeboval. Já sem mňel strašnej hlat ne, říkám, žiš cože, jedno slovíčko bi potřeboval?*

M2: *Hořčice.*

M3: *No. Ale já říkám. Tak to bude asi prosim prosim?*

M1: *Ale já bich to řekla taki.*

M3: *A von na mňe koukal, no tag já sem tadi snat ten služebník, né? Vi mňe prosit vo nič nemusíte. Já říkám, já mám strašnej hlat, já si kleknu i na kolena, ale co chcete slišet? A von, hořčice nebo kečup! A já, kečup!*

M2: *To já bich teda prosim prosim neřek, voe.*

M1: *Já bich taki řekla prosim.*

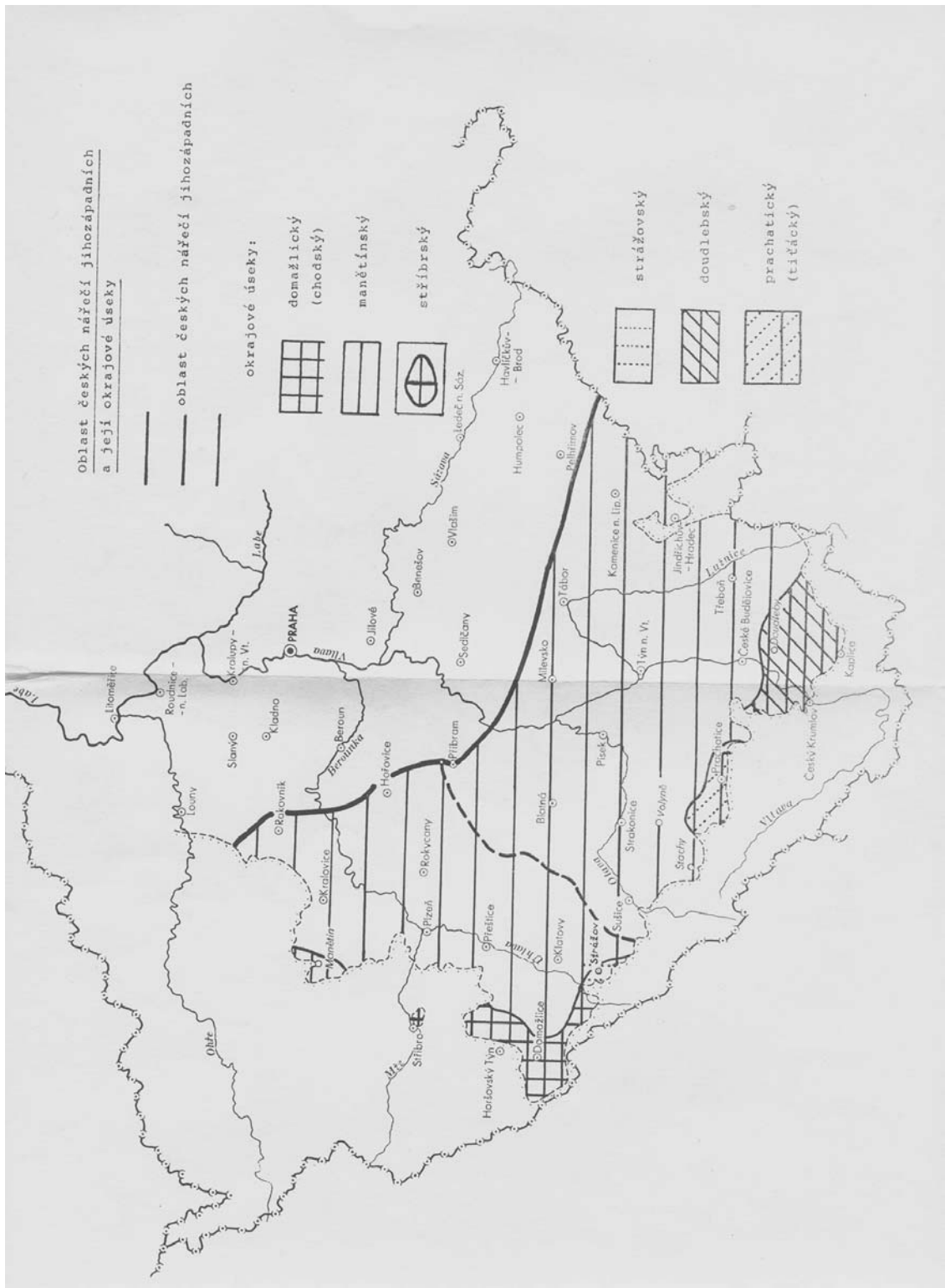
8.3 Mapy

Poloha města Tábora

Mapa Jihočeského kraje

Česká nářečí jihozápadní

XII. Změny souhlásky v ve spojení -avi, ovi

čís. 1 - - - - - jalojce, lajce / jalovice, lajvice

1a - - - - - oblast ředřtého výskytu

2 - - - - - bratroj(-ojj) / bratrovi

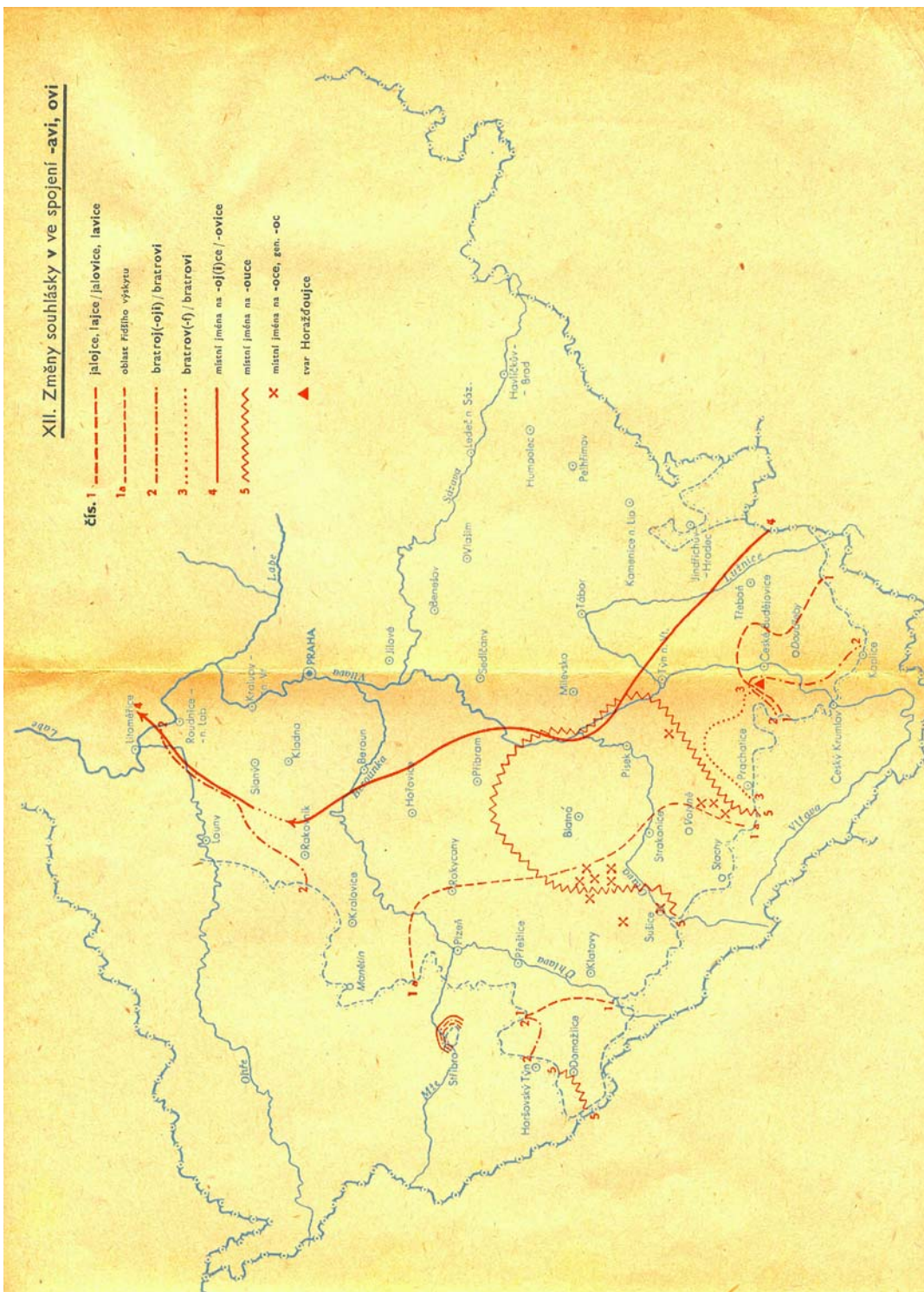
3 - - - - - bratrov(-f) / bratrovi

4 - - - - - místoní jména na -o(ř)ce / -ovíce

5 - - - - - místoní jména na -ouce

X - - - - - místoní jména na -oče, gen. -oc

▲ tvar Horazšouřce

Změny souhlásky v ve spojení -avi, ovi

XIV. Ustrnulý tvar před. jména přivlastňovacího na -ovo
a rodin. jména na -ovic atd.

čís. 1 — tatínkovo (bratr, sestra, rodiče) / tatínkův(-í), -ova, -ovo
 sestřino (-ino) (kluk, holka, děti) / sestřin, -tina, -tino
 X — tatínka bratr, sestř(-y) kluk

2-II — Novákovice / Novákoví

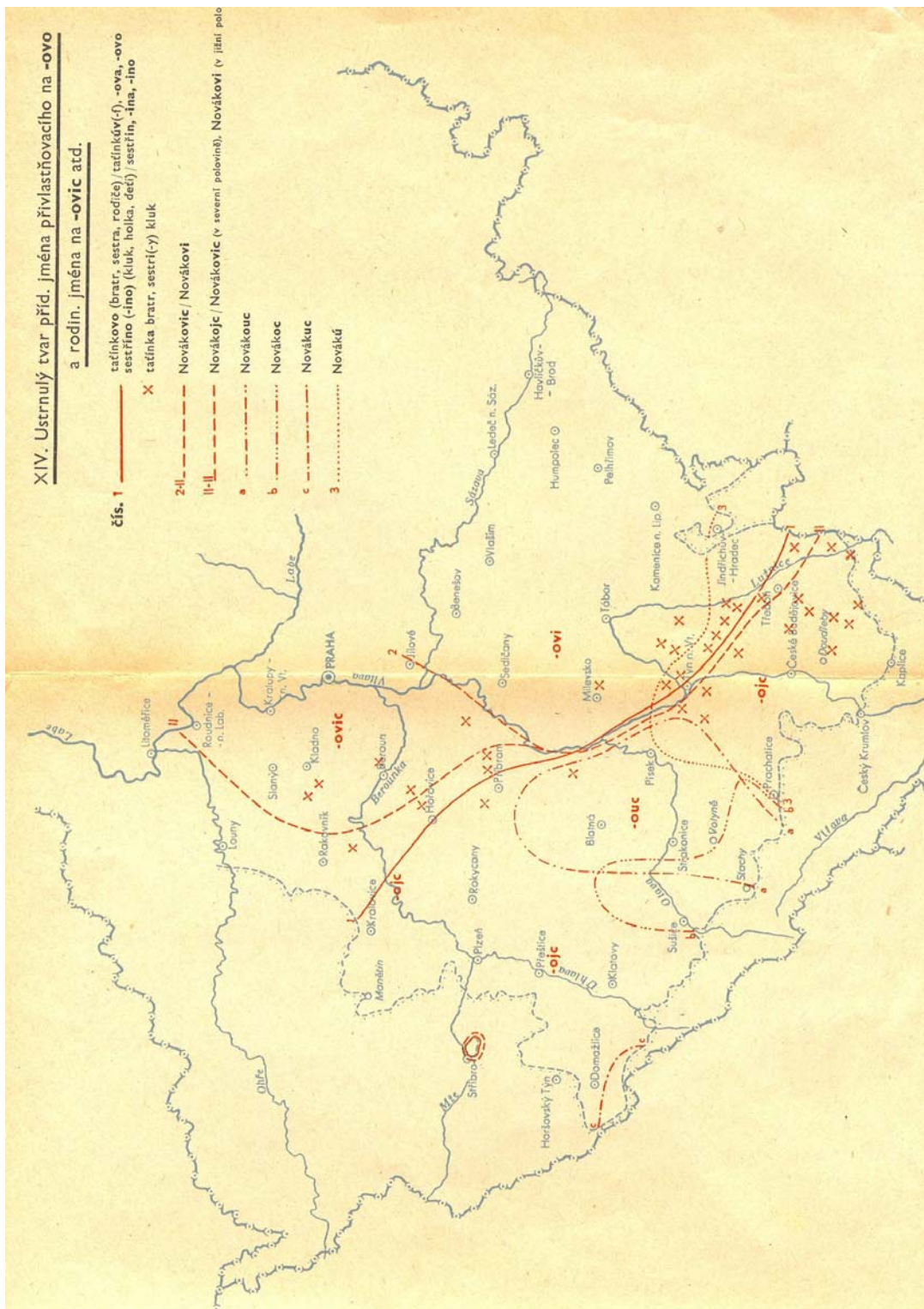
II-II — Novákové / Novákovice (v severní polovině), Novákoví (v jižní polo)

a — Novákouc

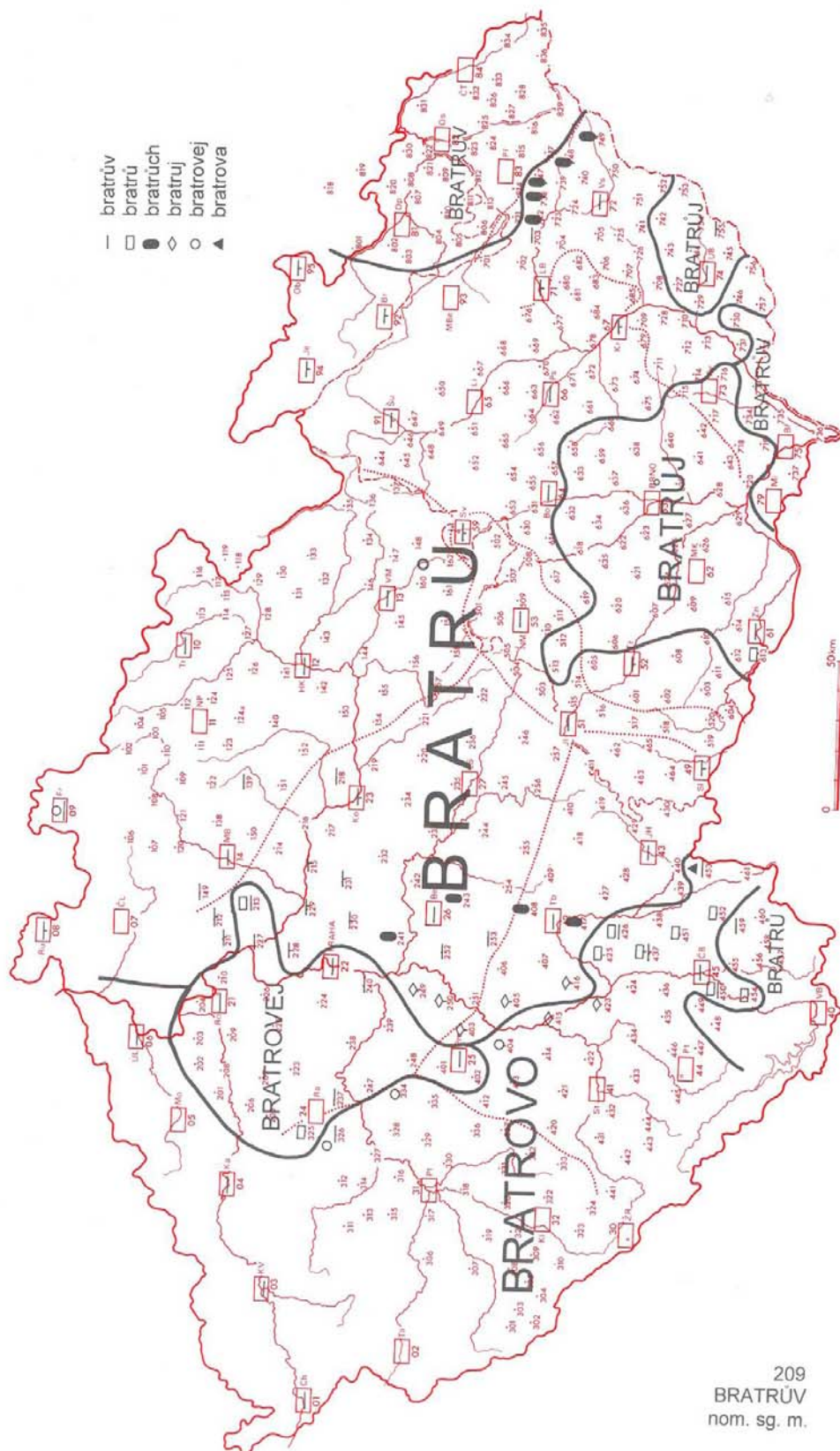
b — Novákoc

c — Novákuc

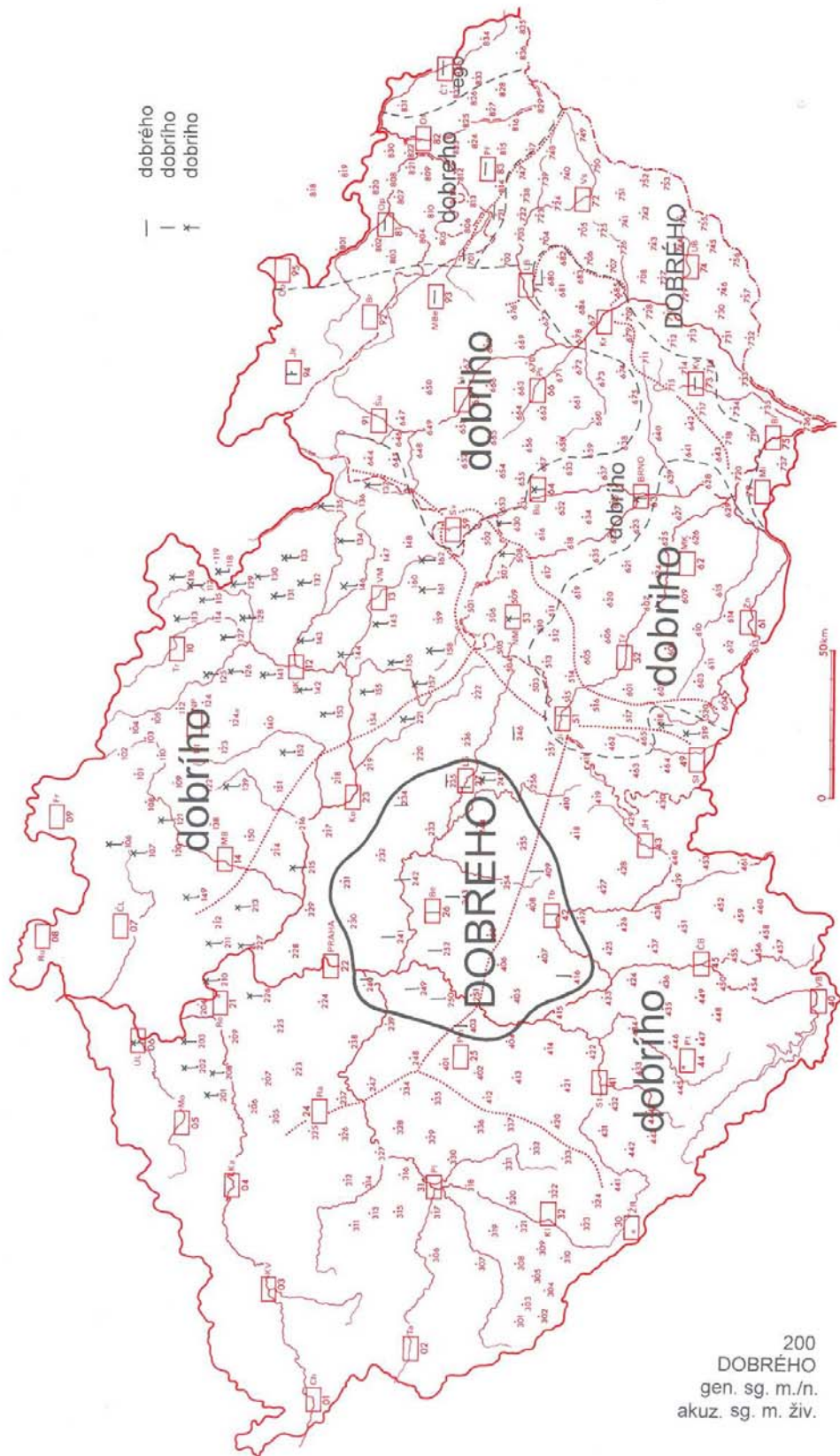
3 — Novákú

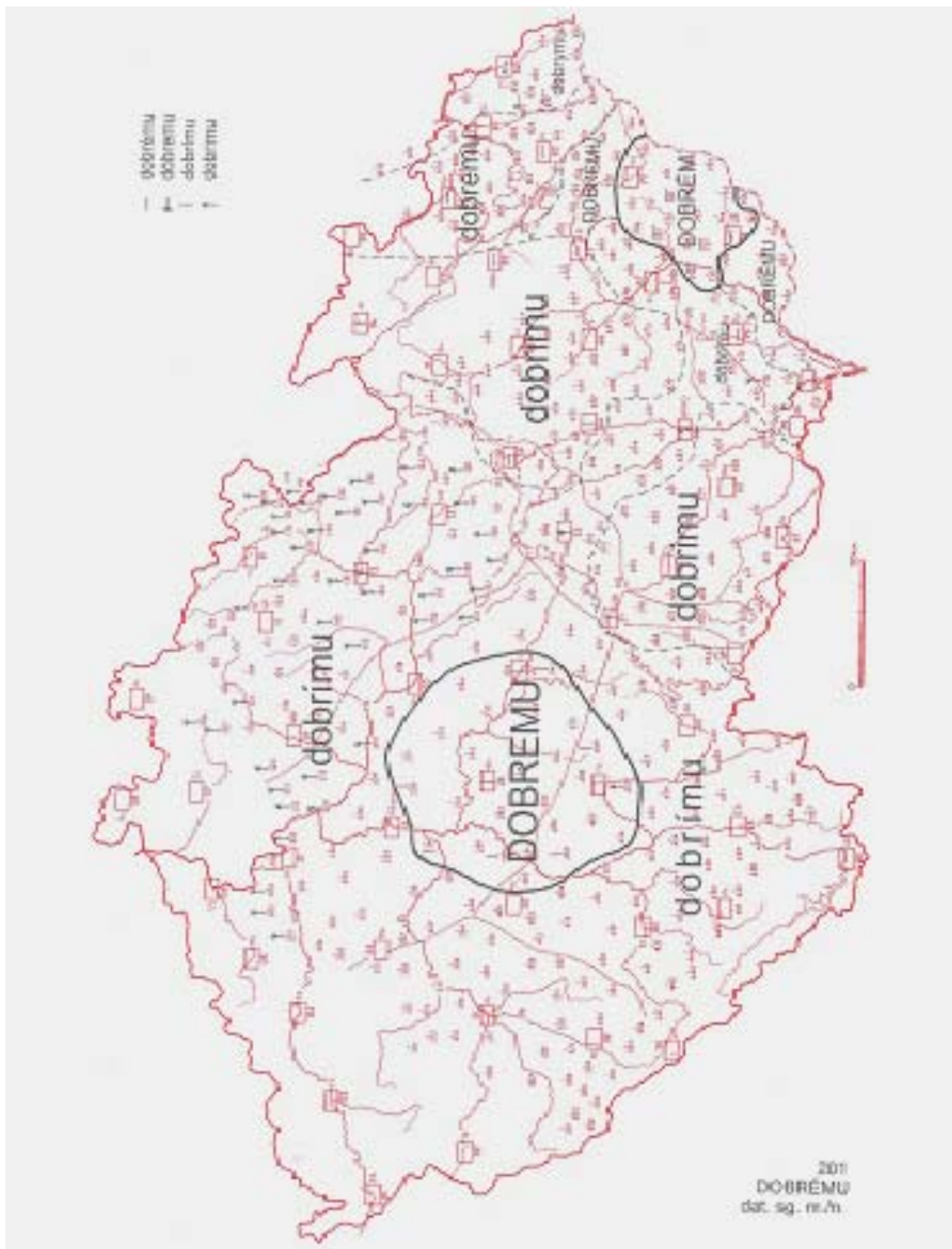
Změny souhlásky v ve spojení -avi, ovi u rodinných jmen

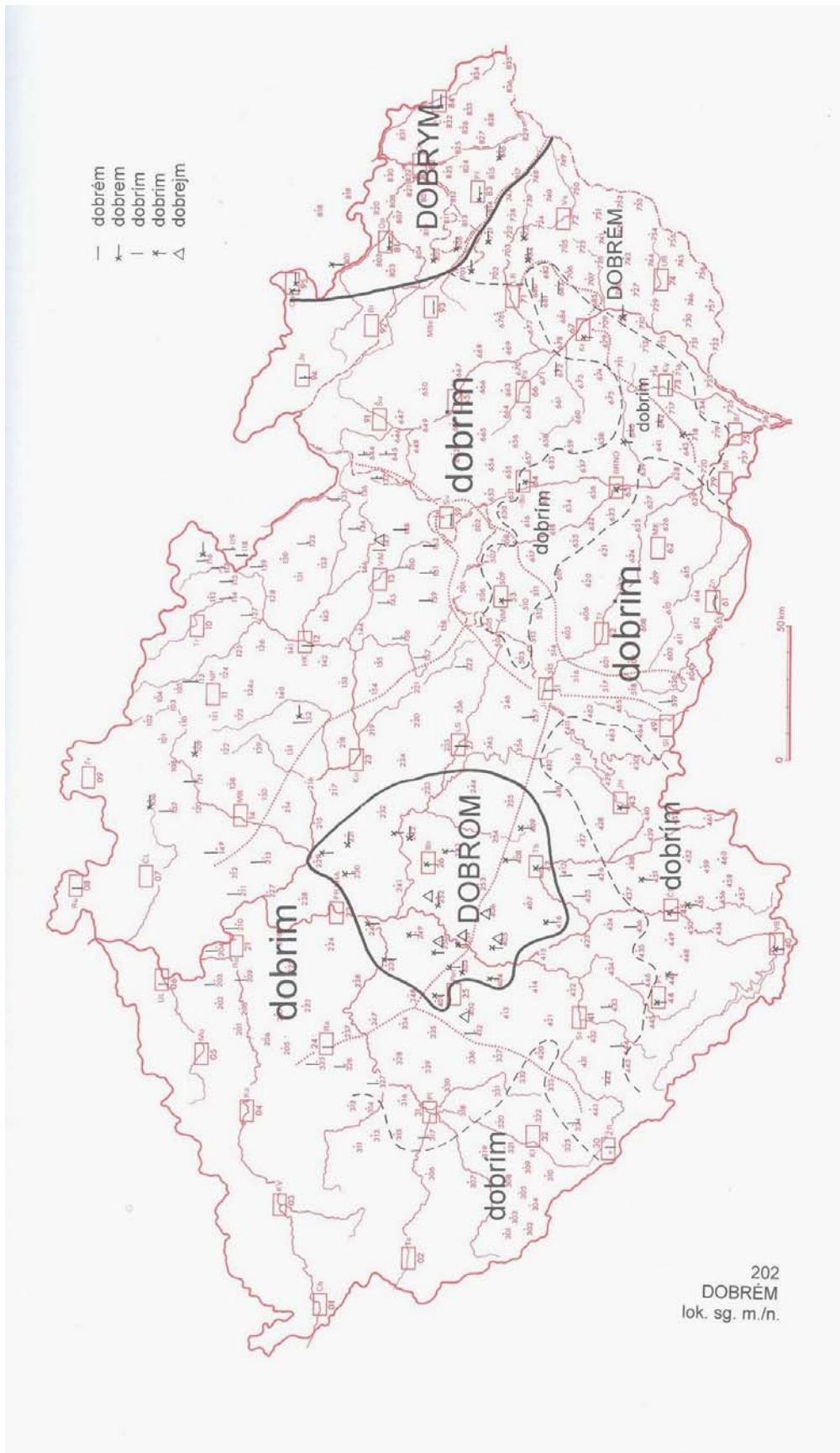
Ustrnulé tvary prívlastňovacích adjektív

Skloňování tvrdých adjektiv mužského a středního rodu (genitiv, akuzativ)

Skloňování tvrdých adjektiv mužského a středního rodu (dativ)

Skloňování tvrdých adjektiv mužského a středního rodu (lokál)

